

Luceafărul

Săptămânal de literatură. Nr. **11** (220), serie nouă. Miercuri 22 martie 1995. Preț: 500 lei

CĂDEREA ÎN LUME

HORIA GÂRBEA

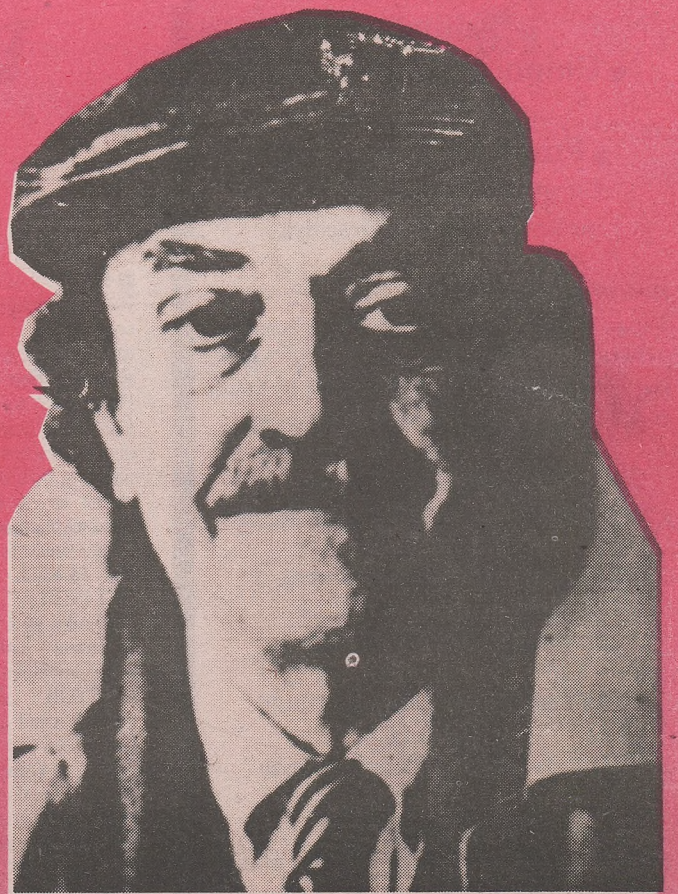

**TREI
GLOANȚE
PENTRU UN LIDER**

Gabriel Garcia Marquez

**OCHI DE
CÂINE ALBASTRU**

**Trei poeți
din Macedonia**

Deva

Struguri acri

● Nu puțini sunt scriitorii care, ajunși la o anumită notorietate, cred că orice ating se transformă în aur, considerându-se, probabil, copii ale regelui Midas. Așa reușesc să-și dea arama pe față, ca să fim și noi eufemistici. Nimic mai amuzant sau mai frivol uneori. Omit peseme faptul că gustul diferă de la o generație la alta, că modelele se mai și perimează iar supremația în judecăți nu prea există. Apoi, cei care ignoră total **stilul**, văzându-l doar ca pe o podoabă și nimic mai mult, devin cu atât mai vulnerabili.

● Chiar de la debutul său, Nicolae Breban a impresionat prin vigoarea discursului epic, prin creionarea unor personaje robuste, prin sondarea unor zone abisale ale omului. Scriitura, voit sau nu, a lăsat-o întotdeauna pe planul doi, ba chiar a neglijat-o (!), astfel că nu în puține rânduri a onorat rubricile de umor involuntar. I-am înțeles – deși nu ne-a încântat – programul, amintindu-ne și de spusele unui antrenor celebru: ca să sporești performanțele unui artist, trebuie să-i stimulezi datul natural, să nu pierzi vremea pentru a-i înlătura slăbiciunile. Ei bine, toate bune până aici, dar când autorul se încumetă să-și teoretizeze infirmitățile, ba mai mult, să-i blameze pe aceia care au devenit repere în istoria noastră literară, atunci alungăm spectatorul din noi.

● Creatorul „Franciscăi”, dus de val – doar se afla la Constanța – n-a ezitat să facă o afirmație care, pentru orice artist al cuvântului, devine de-a dreptul stupefiantă. „De altfel am mai spus-o,

scriitorii care scriu bine sunt scriitori de mâna a doua. Și-l dau de exemplu pe Mateiu Caragiale”. Clar și concis ca buna ziua! Numai că, înaintea lui Breban, și, suntem convingși după epoca sa, destui comentatori au spus și vor spune că avem de-a face cu o capodoperă unică în literatura română, rezistentă la mai multe lecturi, citită prin mai multe grile.

● Insuși Breban scapă caii sau se amăgește în contradicții și zice: „E acolo o muzică a stilului, a unei lumi străvechi, muntenești, bucureștene, așa ca un drog splendid, o încântare de o noapte – două, de o săptămână. Și, aducându-și aminte că a spus ceva inițial, revine: „E o fundătură splendidă, dar o fundătură. Nouă ne trebuie Balzac, ne trebuie constructorii”. Ca și când Mateiu Caragiale e artificier sau zidar, eventual zilier. Nimic mai fals și mai artificial. Nu cumva scriitorii trebuie judecați după performanțele lor ci nu după idealurile noastre literare, uneori șubrede? Căci, în ceea ce privește destinul „Crailor...”, nu prea există dubii când se pune problema valorii.

● Simțind că a lansat o enormitate, Nicolae Breban încearcă să dreagă busuiocul: „Lumea e scandalizată de afirmațiile acestea ale mele, dar eu trebuie să le repet: o literatură are nevoie de coloane puternice. Mateiu Caragiale nu e o asemenea coloană. El este un mic capitel, un soclu”. Soclu a zis? Nu cumva în astfel de afirmații își trădează Breban incoerența? Asta, pe de o parte. Iar, pe de alta, gândindu-ne la trăirile sale, exclami: când nu ajungi la struguri spui că sunt acri!

Câinii vagabonzi

de NICOLAE PRELIPCEANU

Una dintre cele mai triste imagini pe care le poți vedea zilnic de mai multe ori într-un oraș din România este aceea a câinilor vagabonzi, hămesiți, schiopătând, cu o privire rătăcită în căutarea hranei. Oricât mi s-ar spune că există și oameni în această situație, câinii mi se par mai disperși și mai disperanți, pentru că ei nu-și pot purta, în lumea noastră, singuri de grijă. Există, sigur, și oameni în aceeași situație. Dar câinii rămân, nu știu de ce, mai mult decât oamenii, emblema neputinței noastre, a tuturor, de a ne orândui o lume mai bună, mai liniștită, mai fără de griji. Fac uneori imprudența de a chema la mine un astfel de biet câine, îl mângâi pe creștet și el mă urmează, în speranța că a dat, într-adevăr, de un prieten care îi va acorda un dram de protecție. Atunci îmi dau seama că am greșit: nu am la mine pentru el nimic altceva decât acel gest care e ca mirosul de friptură în locul fripturii. Am văzut uneori, în stația de autobuz, un câine privind cu jind spre ușile care i se închideau în bot, separându-l de vreo promisiune de prietenie asemenea celei pe care am descris-o mai sus. Am văzut, prin cartiere, copii fugărind un biet pui de câine înspăimântat și am înțeles ce trebuie să fie în inima lui. Pe vremuri, în jurul Casei Scânteii, câinii vagabonzi erau omorâți la ordinele Suzanei Gâdea, care o fi înțeles ce semnifică existența lor și încerca astfel, prin moarte, să stingă semnificația. La Cumpătu – Sinaia, erau omorâți din ordinul lui Dăscălescu. Ordinul venea, de fapt, de mai sus, de la Ceaușescu, era general. Toți cei care-l dădeau, de la primul și până la ultimul, erau vinovați că mulți dintre acești câini rămăseseră pe străzi în urma demolărilor și găseau o bună rezolvare în uciderea lor. Era, poate, un antrenament pentru uciderea celorlalți oproșiți, oamenii. Iată, vedeți cât de repede se trece de la câini la oameni. Deoarece câinii aceștia, vagabonzi, cu pânțele lipite de șira spinării, alergând cât e ziua de lungă după vreun os, înainte de a muri pe o grămadă de gunoi, ei, câinii vagabonzi, au ceva uman în priviri și-n destin. Ceva mult mai uman decât majoritatea oamenilor care trec nepăsători pe lângă aceste suferințe vii, mute și, uneori, îi calcă sub roțile automobilelor lor. Luxoase ori ba.

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

de PETRE STOICA

■ BANU RĂDULESCU: „Nu trebuie să ne uităm martirii. Dar, nu trebuie să ne uităm nici trădătorii. Nici pe cei care au contribuit la această trădare națională – 6 martie 1945”. „Și azi sclavia nu s-a terminat încă, la noi”. (Interviu, în **România liberă**) ■ EUGEN ȘERBĂNESCU: „Vecinii lui Patapievici refuză să consemneze vizitele în întrebările căpitanului Soare. Semn rău. Semn că frica se instalează, din nou, în casele noastre”; „Cine are interes să semene, din nou, panică și frică în rândul românilor, să-i facă să se teama și de umbra lor, și de ce. Ca să-i domine mai bine? Ca să-i stăpânească mai bine? Unde este democrația, dle Iliescu, dle Măgureanu, dle Năstase, dle Gherman, dle Manea-Drăguliu, dle Tărăcilă, dle Chiuzbaian?” (**România liberă**) ■ OGLINDILA: „Moda rămâne mereu un subiect interesant” (Oglinda) ■ RĂZVAN PETRIȘOR: „Aniversarea cu public în strada Geniului nr. 1. Ion Iliescu a împlinit vârsta medicamentelor compensate”. (Expres Magazin) ■ ION CRISTOIU: „Deși n-o zice direct, mesajul prezidențial vizează, când ajunge la durerosul punct al corupției pedeseriste, cea mai mare învârtală postdecembristă: (Afacerea ACA). E vorba, cum toată lumea o știe, de prezența unor lideri și parlamentari PDSR în Adunările Generale ale Acționarilor și în Consiliile de administrație ale unor rentabile societăți de stat, prezență în urma căreia s-au obținut lunar milioane bune”; Nu e întâia oară când presa denunță afacerile dubioase ale unor lideri și parlamentari PDSR. O tot face de vreo doi ani încoace. De fiecare dată însă, președintele Ion Iliescu n-a fost dispus s-o ia în seamă”. (Evenimentul zilei) ■ Cristian Teodorescu: „După ce i-a lăsat să facă averi din ba-

nul public, Iliescu se face că n-a știut de învârtelile pedeseristilor”. (Cotidianul) ■ MIRCEA DINESCU: „Concluzia ce se poate trage în urma scandalului legat de Adunările Generale ale Acționarilor din PDSR e una singură, ci ea se desprinde cu claritate din emisiunile de radio și televiziune la care participă bașbuzucii partidului de guvernământ în ultimele zile: ungerii trebuie să degrabă stârpiți”. (Academia Cațavencu) ■ PETRE SĂLCUDEANU: „Punerea pe tapet în termeni drastici a celui mai mare flagel de după revoluție, corupția, se află în gură de tun”. (Vocea României) Ha-ha-ha ■ ILIE VERDEȚ: „Cred în creșterea influenței Partidului Socialist al Muncii, bazat pe doctrina pe care o are”. (Interviu, în **Curierul Național**) ■ DANA DUMITRACHE: „O fantomă îmbrăcată în negru bănuie existența celor născuți sâmbăta”. (Revista fenomenelor paranormale) ■ MIRCEA MIHĂIEȘ: „Fără îndoială, jalnica soartă a lui Radu Câmpeanu se leagă și de ieșirea sa din Convenție. Dar ea se explică mai ales prin colaboraționismul jenant al frunțașului liberal și prin salamalecurile făcute șefului de la Cotroceni”. (**România literară**) ■ „În timp ce se sufocă presa independentă, Puterea își cumpără tipografie proprie. Accinte Gaspar, secretarul general al camerei Deputaților, mâna dreaptă a liderului PDSR, își dă scutire pentru un import de 4,5 milioane dolari”. (Adevărul) ■ Legea privatizării – un fel de haiduceală”. (Tineretul liber) ■ ANA MARIA VINȚAN/DORINA BĂEȘU: „Varujan Vosganian și Dinu Patriciu au demonstrat că Guvernul este impotent”. (**România liberă**) ■ I.M.: „Vine primăvara, crește numărul grevelor și al manifestațiilor „spontane”. „Ceru-i ca oglinda”. (Zig Zag)

Editori:

- Uniunea Scriitorilor din România
- Fundația Lucaefărul
- Cu sprijinul Fundației Soros
- pentru o Societate Deschisă

Redacția: Laurențiu Ulici (*director*), Marius Tupan (*redactor șef*), Ioan Es. Pop (*secretar general de redacție*), Alexandru Spânu (*redactor*), Olivia Marcu (*secretariat*), Maria Burcă (*curier*), Florin Țone (*foto-reporter*)

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1, telefon 659.67.60.

Cont: Agenția Credit Bank, sector 2, nr. 40.10.11.50.16 (lei) și 40.20.11.50.12.16 (valută)

Tehnoredactare computerizată: INFO G.I.P.

Manuela Drăghici, Marius Predescu

Tipar: INTERGRAPH

Abonamentele se pot face la toate oficiile poștale din țară. Revista noastră este înscrisă în Catalogul publicațiilor la poziția 2048.

O trezire în zori

de LAURENȚIU ULICI

Am participat, în ultimele săptămâni, la câteva lansări de cărți ale unor scriitori români din diverse generații, în librăriile bucureștene, la Uniunea Scriitorilor sau în AULA facultății de drept de la Universitate. Ceea ce m-a frapat a fost, înainte de orice altceva, prezența foarte numeroasă a cititorilor la aceste lansări, prezență care le-a dat caracter de eveniment. Cel puțin AULA facultății de drept, unde și-au lansat cărțile Octavian Paler și Ana Blandiana, s-a dovedit a fi, de fiecare dată, neîncăpătoare. Sute și sute de cititori interesați de dialogul cu acești autori – iată un lucru admirabil care pare să contrazică radical părerea – devenită loc comun – că în anii din urmă impactul literaturii în publicul larg ar fi scăzut în mod alarmant. Și totuși, respectivul loc comun rămâne adevărat: din felurite pricini, între care multiplicarea fără precedent a audio-vizualului, lectura nu mai

ocupă un loc privilegiat în bugetul de timp liber al cetățeanului. Iar prezența masivă a cititorilor la întâlnirile cu Octavian Paler și Ana Blandiana – ca să mă rezum doar la aceste două lansări recente – nu se datorează atât literaturii scrise de cei doi cât faptului că și unul și celălalt sunt receptați de opinia publică drept repere morale în spațiul societății civile românești de astăzi. Nu văd nimic nefiresc în asta atâta vreme cât lumea în care trăim acutizează ea însăși, prin turbureala și entropia ce o caracterizează, nevoia de repere morale a cetățeanului. Și cine mai mult decât scriitorii – care sunt conștiința critică a istoriei – ar putea să ofere asemenea repere? Din păcate sunt încă puțini cei care, scriitori fiind, își asumă prin ceea ce gândesc și rostesc condiția „paznicului de far”. Și încă mai puțini cei ale căror idealuri să fie exprimate lim-

pede și convingător deopotrivă în pagina literară și în „pagina” de viață, în atitudinile și comportamentul lor de fiecare zi. Când astfel de scriitori apar în agora, lumea civilă, mai exact acea parte a ei care refuză marasmul, se îndreaptă spre ei ca spre o confirmare a justetei acestui refuz. E aceasta, la urma urmelor, o formă de solidarizare spre bine care conotează și atingerea unei limite a dezamăgirii. Personal, văd în afluența publicului la întâlnirile cu scriitorii în general, cu cei doi amintiți mai înainte, în special, un simptom al recuperării pe scară mai largă a legii morale, un semn al consolidării societății civile, dincolo și uneori în pofida climatului politic și al cursului dominant al vieții politice. Am văzut în AULA de la drept, în două rânduri, la interval de doar două săptămâni, câteva expresii specifice unei treziri în zori după o noapte de amorțeală, grea ca un țeșmar. Și, cu tot scepticismul meu, m-am bucurat.

minimax

Nedumerirea (II)

de ȘERBAN LANESCU

Apropo de nedumerirea-mi cu privire la dl A. Pleșu, nedumerire dar și oarece speranță, prilejuate de manifestarea d-sale în „cazul Patapievici – Soare”, într-un tot semnificativă și, cumva, de tot hazul mi s-a părut reacția iscată în zona cea mai insalubră a presei scrise. Citez zâmbind, dar cu amărăciune. „Un singur aspect rămâne neclar: de ce dl Pleșu și-a amestecat numele în această înscenare ieftină și stângace cu exhalări pestilențiale? Fără a nutri mari iluzii și fără false supraaprecieri (sublinierea mea) dl Pleșu parcă se manifestase în timpul din urmă ceva mai echilibrat, mai apropiat de raționalismul obiectiv decât de micile teribilisme ale jocurilor intelectual-epatante.” Sernnat: Nicolae Corbu. În *Vremea* de sâmbătă 11 martie curent. Cum ar veni adică, nu i-ar mai fi lipsit decât puțin d-lui Pleșu și ajungea să fie „onorat” prin prezentarea-i în galeria portretelor publicate de *Vremea* pe prima pagină pentru avertizarea to’arășilor în cine pot și trebuie să

aiibă încredere. După ce vreme îndelungată ai acceptat mai mult sau mai puțin tacit multitudinea fărădelegilor Puterii, a mai riposta împotriva prezenței *căpitanilor Soare*, deci după ce, implicit, te-ai situat de aceeași parte a baricadei cu ei – nu este cumva rizibil, îndreptățind croncăneala corbilor? Întrebare nu neapărat retorică întrucât necuhoșcute par a fi căile Domnului întru acederea la demnitate.

Pe de altă parte, sigur că dacă e să te iei după tirajul aproape confidențial-conspirativ al foii, amplitudinea receptării/audienței mângălelilor din *Vremea* pare să nu aiibă atâta relevanță socială încât să merite vreo atenție și, prin urmare, nu afectează prestația d-lui Pleșu. Gândind-o simbolic, situația se arată însă mai altcumva. Căci sunt câteva amănunte în virtutea cărora, în contextul publicisticii actuale din România, *Vremea* poate fi considerată o gazetă semnal, aidoma (cedând iarăși tentației metaforizării) unei

bubițe, aparent benignă dar care trădează ditamai neoplasmul. S-a întâmplat prea recent ca să poată fi uitat că însuși președintele I. I. Iliescu și-a manifestat, public, legătura cu patronul foii și, implicit, cu cei pe care el îi reprezintă, o legătură nu doar conjuncturală, ci intimă, de suflet (așa cum s-a văzut și din *portret de președinte cu cap de copil*), tocmai de aceea o legătură, de care nu se poate face abstracție. Așadar, statutul ceva mai aparte conferit d-lui Pleșu de *Vremea* nu poate trece neobservat. Și, repet ceea ce specificam în urmă cu o săptămână: nu este vorba de dl A. Pleșu în sine, ci de d-sa ca reprezentant, ca simbol al unei considerabile părți din *intelighenția* română. Intelectualii care au profesat (cât de dezinteresat, mai că nici nu contează) și încă mai profesază credința (iluzia?) că, prin vreun soi de pact social (de fapt între victime și călăi) este posibilă ieșirea din fundătura în care agonizează perpetuu societatea românească. Dar întrebarea, marea întrebare este cum să se

poate ajunge la, ori cum poate fi realizat un asemenea pact? Adoptarea „Proclamației de la Timișoara” a fost o șansă (se va vedea poate cândva că o șansă chiar și pentru călăi) dar ea a fost ratată, consecința directă fiind halul fără de hal în care a ajuns România. Până-ntr-atât încât (parcă) din nou cu cât mai rău, cu atât mai bine. Dar tocmai de aceea, întrucâtva paradoxal, se conturează o țandără de speranță. În acest sens merită, cred, zăbovit cu gândul asupra unei idei *sugerată* de Emil Hurezeanu în articolul „Bravos, lume nouă!”, în 22 nr. 10 (265), 8 – 14 martie a.c. „*Schimbarea la față a României nu se va face decât cu concursul acestui regim*”. Dar, stai și te-ntrebi, cum, Doamne, cum?! Călăii adică să-și pună creștinește cenușă în cap dându-se de-o parte?! Acum după ce că s-au pricopsit și e rost de pricopseală în continuare să lase altora frâiele Statului ca să intre la popreală?! Haida de! Și totuși, totuși, mai există un potențial de speranță într-o idee ca aceea sugerată de E. Hurezeanu. Lecția pactului din Spania franchistă. Dar! N.B. „*O lecție pe care nu generalii americani, ci generalii români (...) o pot transforma din utopie în realitate*”. (sublinierea mea). Că tare bună ar mai fi ea și intervenția generalilor americani, nu încapă vorbă, deocamdată însă n-avem decât a ne zbate prin noi înșine în suc propriu. Dar și asta doar atâta vreme cât la Răsărit încă mai persistă haosul.

George Pruteanu: Pactul cu diavolul. Șase zile cu Petru Dumitriu

Dacă în cartea de discuții cu Eugen Simion Petru Dumitriu apărea drept un spirit contorsionat, retras prudent în sine, oarecum mefient, mai pe șleau spus sincer cu jumătate de măsură, convorbirile cu George Pruteanu evidențiază un Petru Dumitriu incomparabil mai viu, care renunță la temeri (justificate sau nu), la o serie de volute menite mai mult a-l masca decât a-l dezvălui integral. Jucător pe o singură carte (maniera marilor orgolioși!), extravertitul din România anilor lui de discutată glorie este obligat, în Occident, la introvertire, mai corect la autoscrutare. Cel care, în spațiul politic totalitar, colaborase cu Puterea, înțelege, în noile condiții de viață, să colaboreze cu sine și numai cu sine însuși, asta pentru delimitările și autodefiniturile imperios necesare. De fapt, ajuns dincolo de gratiile Cortinei de fier, Petru Dumitriu nu s-a modificat absolut deloc; doar că și-a lepădat masca, s-a obligat să privească deschis reversul efegiei, și-a conștientizat destinul, a realizat necesitatea de a străbate coridorul nu tocmai confortabil al purgatoriului terestru. Reușind să nu se mai mintă, Petru Dumitriu a câștigat. La Judecata de Apoi, el se va înfățișa cu o bună parte din păcate deja mărturisite, pe jumătate iertate deci. (Ed. Albatros și Universal Dalsi, 3570 lei)

George Achim: Dinspre ieri spre nicăieri

„Ne vom lepăda de prezent ca de o haină prea strâmtă“, prezice poetul, dezgustat de indigența timpului pe care îl trăim acum; marginalizat într-o societate a venalității, creatorul este obligat să se prostitueze „zilnic pe gratis în fața necesității“, cu tot disprețul față de „levantina voluptate a supraviețuirii“. Prezentul i se înfățișează drept **Ultima Apocalipsă** națională, căreia el, poetul, se simte chemat a-i fi profet, un fel de Moise distrugător de Table ale unor legi de tinichea. În ton cu vremea, creatorul ironizează insidios poezia, dar nu se dă în lături a-i declara pe poeți „un popor primejdios“, fără de a cărui prezență ușile Istoriei rămân închise în fața unei națiuni.

De o (auto)ironie împinsă în sarcasm, malițioasă și, totuși, plină de lirism, amestec seducător de idei abstracte și de frăgezimi ale trăirilor sentimentale autentice, poezia lui George Achim anunță un poet al cetății de calibrul important, un poet politic, apărut în chip aproape nesperat într-un climat în care puzderia de poeți devitalizați își ascund emasculara în spatele unui estetism dubios, steril și derizoriu. (Ed. Dacia, 1000 lei).

Vasile Lovinescu: Dacia hiperboreană

Tracoman convins, Vasile Lovinescu nu face parte, totuși, din categoria aberantă a demagogilor ieșiți în arenă pentru „reșezări“ etniciste stupide, supralicitate, în fond lătrături la lună plină. El este un analist de rară îndrăzneală asociativă; vede în Dacia un centru inițiativ al umanității, un creuzet în care s-au topit alchimic mituri, legende, basme miezoase, simboluri precreștine și christice, doctrine uranice, toate avându-și corespondențe în spiritualității celebre deja, cu nume emblematice. Amestecul este savant dozat, seducător prin insolitul întrepătrunderilor stabilite cu îndrăzneală; nu miră faptul că studiul a văzut pentru prima oară lumina tiparului cu „binecuvântarea“ lui René Guénon (anii 1936 – 1937), apoi a fost tradus și publicat în 1984 de Claudio Mutti, la Parma. Lectura tezește interogația: **De ce nu?** (Ed. Rosmarin, 500 lei).

Ion Mamina, Ion Bulei: Guverne și guvernanți

Aproximativ 150 de personalități politice – afirmate pe parcursul activității celor 37 de guverne aflate la cârma României din 1866 până în preajma intrării țării noastre în primul război mondial – sunt scoase de sub colbul nedreptei uitări. „Ceea ce am relevat noi – avertizează autorii volumului – au fost elemente constructive. Prea multă vreme istoriografia noastră s-a lăsat subjugată de aparențe, de certurile de la suprafața vieții politice, scăpând din vedere că firul principal al istoriei curge mai mult pe dedesubt și că ceea ce era important de relevat era felul în care s-a înscris viața noastră politică pe coordonatele epocii moderne, nu intriga și jocul de culise“.

Cartea această este o mostră de evaluare sobră și lucidă; rușinând prezentul derizoriu, naște speranța într-un viitor al normalității, spulberând ideea conform căreia viața politică românească s-ar fi aflat și se află doar la cheremul unor oportuniști găunoși, mahalagii hiri, groțești și nocivi. Pentru că, în adevăr, mai naște și România oameni. (Ed. Silex, 3000 lei).

Henry James: Lunga vară la Veneția

Cinci nuvele din ciclul **Americanii în Europa**, scrise la persoana întâi și care, prin distanța impusă între povestitor și autor (distanță menită a-i situa pe cei doi în poziții contrastante), dezvăluie un aspect cu totul original al scrisului lui Henry James; în fond, era vorba despre o manieră narativă neobișnuită, de unde și defectuoasa receptare a operei în timpul vieții autorului. Posteritatea însă îl va înțelege la dimensiunile exacte: „A început ca un pasionat geometru sau, am spune, ca un păianjen al artei, care se năpustește asupra fărâmei suflate de vânt și o învește repede în pânza lui. Și apoi un nou miracol s-a ivit, un stil, stilul fiind omul care devenise Henry James. Înlăturase ceea ce era fragil, tăios, mărunț; dorea ceea ce era bogat, rotund, răsunător și toate acestea se adăugaseră personalității sale“ (Van Wyck Brooks); „Sensibilitatea lui James era esențialmente morală, fapt evident dacă-i comparăm opera cu cea a lui Proust, să spunem. Pe James îl preocupau problemele morale așa cum se transformau ele în comportare socială, în vreme ce pe Proust îl interesa doar comportarea socială ca atare, un interes pur psihologic“ (David Daiches); „Henry James e omul a două secole și îl atinge, în urmă, pe cel de al treilea. Prin el, romanul american a ajuns, dintr-un singur salt, la o maturitate precoce pe care n-a depășit-o niciodată. Și se recunoaște astăzi că, prin James, romanul scris în englește a dobândit adevărata desăvârșire“. Această din urmă afirmație aparține lui Leon Edel și a fost făcută în anul 1953, an în care romanul american atinsese cote valorice considerabile. (Ed. Minerva, 1600 lei).

C.G. Jung, K. Kerény: Copilul divin. Fecioara divină

Fericită ideea editurii timișorene de a alătura pe aceeași copertă două nume ilustre, ale căror studii fundamentale aparțin câmpului interdisciplinar: mitologie, psihologie, istoria religiilor, antropologie. Lucrările lui Jung (**Contribuție la psihologia copilului ca arhetip. Contribuție la aspectul psihologic al figurii zeiței Koré**) și ale lui Kerény (**Despre originea și fundamentul mitologiei, Copilul divin, Fecioara divină, Despre miracolul de la Eleusis**) alcătuiesc o veritabilă introducere în esența mitologiei; incursiunile în psihologia abisalului își găsesc rezonanțe deplene – dacă nu chiar validări convingătoare – în rezultatele cercetărilor pe tărâmul istoriei religiilor.

O carte a consonanțelor. (Ed. Amarcord, 3200 lei).

Anticariat

Dinu Nicodin, LUPII, Editura „Bucovina“, I.E. Torouțiu, 1933

Despre acest roman publicat sub pseudonim (numele real al autorului era D.C. Ionnid) s-au exprimat trei proeminenți critici, ale căror opinii trebuie reproduse fragmentar: „Din constatarea că **Lupii** de Dinu Nicodin (...) era o carte de spirit (...) presa a tras încheieri aiuritoare: «carte mare», «cel mai important eveniment literar de la curentul poporanist încoace», «alături de cele mai bune pagini ale marilor clasici», aparținând «literaturii mondiale», «Odobescu». Și nu-i decât o petrecere de amator, modestă, curând uitată“ (George Călinescu); „Jurnal de umor energetic, fantezie satirică și poezie sublimată în legendă, cartea d-lui Nicodin n-avea nevoie de seria savantă de «motto», sub care-și inaugurează capitolele. De la Eminescu la Shakespeare și d. Camil Baltazar, ca să cităm numai câțiva din autorii pe care i-a citat autorul, utilizarea motivelor sale abundente e un indiciu al aceluiași diletantism. Unii admiratori nu s-au sfiit să compare **Lupii** cu **Pseudochinegheticos** al lui Odobescu. Și aceasta numai pentru că, în ambele, este vorba de vânătoare. Este, desigur, prea mult și mai ales o forțată analogie între temele și expresia fiecăreia“ (Pompiliu Constantinescu); „Crud, viu, savuros, foarte cromatic, pipăie, cu ochi ce se desfată teribil, peisajul maramureșan, în care se petrece expediția **Lupilor**, se bucură de un creion amuzat, creator de proză eliptică, avangardistă“ (Ion Negoitescu).

Cititorul de astăzi își poate da singur seama că dreptatea verdictelor era de partea primilor doi critici citați, părerea lui Ion Negoitescu nedumerind.

(Anticariatul din str. Ștefan cel Mare, 1500 lei)

top 5

Librăria Kretzulescu

- George Pruteanu, **Pactul cu diavolul** (Ed. Albatros și Universal Dalsi, 3570 lei)
- P.P. Negulescu, **Destinul omenirii** (Nemira, 3800 lei)
- Henry James, **Lunga vară la Veneția** (Minerva, 1600 lei)

Librăria Sadoveanu

- George Pruteanu, **Pactul cu diavolul**
- Leibniz, **Monadologia** (Humanitas, 2800 lei)
- Vasile Lovinescu, **Dacia hiperboreană** (Rosmarin, 500 lei)

Librăria Eminescu

- Henry James, **Lunga vară la Veneția**
- George Pruteanu, **Pactul cu diavolul**
- Florin Oncescu, **Dispoziție depresivă** (Ramuri, 1500 lei)

Librăria Alfa

- Vasile Lovinescu, **Dacia hiperboreană**
- Ion Mamina, Ion Bulei, **Guverne și guvernanți** (Silex, 3000 lei)
- C.G. Jung, K. Kerény, **Copilul divin. Fecioara divină** (Amarcord, 3200 lei)

Librăria din Bd. I Dec. 1918, nr. 53

- John Fowles, **Daniel Martin** (Univers, 3500 lei)
- George Pruteanu, **Pactul cu diavolul**
- Henry James, **Lunga vară la Veneția**

Pentru o cât mai promptă prezentare, invităm editurile interesate (dar și pe autori) să expedieze pe adresa redacției noastre un exemplar din noile apariții de carte.

IOANA DIACONESCU

POEMUL
CU
PĂRUL
ALB

Editura Albatros

Dramaturgia candorii

Ioana Diaconescu: *Poemul cu părul alb*, Editura Albatros, 1994

de DAN CRISTEA

suferințele, reveriile și angoasele, armoniile și disarmoniile nostalgice cu natura, clar-obscurul romanțios al monologului lăuntric revărsat interogativ înspre afară. Versurile nu se prezintă drept ceea ce nu sunt. Al doilea ciclu al volumului se numește „Anima“, al treilea „Romantice“. Amândouă cuprind poeme mai vechi, scrise în 1987 ori în 1988. Într-unul din ele, Ioana Diaconescu vede că pe măsură ce secolul nostru „se-mplinește“, „veacul romantic“ se îndepărtează iremediabil. Sciziunea valorică și temporală se traduce printr-o „rană“, prin retezarea capului de trup: „Pe marginea prăpastiei. Se îndepărtează/ Veacul romantic/ Și-mi taie beregata/ Crenelul/ Castelul“ (p. 72). Nu e greu de perceput la ce valori se atașează „anima“ poetei.

În poemele din primul ciclu, care dă titlul volumului, culorile predominante sunt negrul, albul carbonizat, cenușul. Îngerii cu aripi frânte sau cu aripi înnegrite evocă un timp neprielnic, un timp „nălucă“ în cuvintele poetei, în care lumina se rarefiază, difuzându-se în ceață. Îngerul de pază se transformă și el într-un „înger încărunit de vreme“. „Eul“ îmbracă hainele suferinței și ale penitenței: „Senină rază care mă îmbracă în negru/ Haina ta lucioasă nu-i de mine./ În stufărișul țepos îmi e locul. Acolo/ La crepuscul, între fiare hăituite/ Cu un sac gol aruncat pe umeri/ Învie ființa mea./ Nenufarul deschide în mâl/ Ochiul lui extatic. Mă întorc/ Cu fața la peretele cerului./ Senină rază care mă îmbracă în negru/ Haina ta lucioasă nu-i de mine“ (p. 16). Metaforele „rupturii de lume“ și „închiderii în sine“, în reculegere și singurătate, se transmit poeziei care, ea însăși, suferă de o „boală“ nenumită ce încearcă s-o surpe („Poezia“, p. 10). Poemul actual, un „negru poem cu părul alb“, tulbură liniștea poetei și nu-i oferă

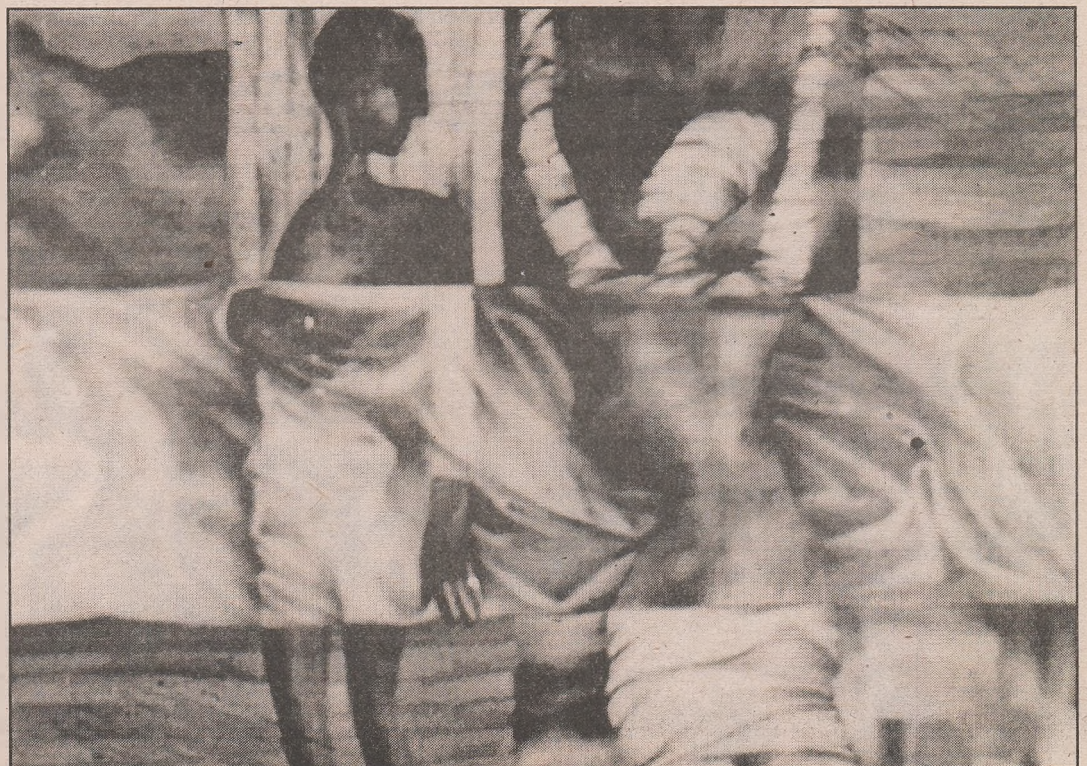
„nici măcar“ o frântură de speranță. În altă parte, „Doamna Artă“ și „eul“ liric au deopotrivă chipuri plânse și înfățișări despletite, ascunzându-se în „cutia viorii golită de greieri“. Faptul acesta nu întunecă însă, de astă dată, speranța că totul ar putea fi luat de la capăt. Sentimentul derivei și al căutării de sens e foarte frumos exprimat în poemul „Pur“, poem consistent și imaginativ, poate cel mai bine realizat din întregul volum: „Un țărnire frânt pe brațe de mare/ Imperii de alge câtând împrejur/ Lumina feroce încercând să-nconjoare/ Puțina mireasmă și aerul pur// Popoare de glasuri se sting și nu văd/ Obrazele celor ce strigă./ Văd stele căzute arzând și-i prăpăd/ Și lumile-s toate-n derivă.// M-ajunge din urmă un val și pe loc/ Încerc să mă-ntorc într-o lume/ În care mișcarea dă umbre de foc/ Acestor lumini înghețate.// Lumină-ntr-o parte, întuneric în alta/ Și focul în umbră, ghețar de lumină/ Ci unde să caut lumea, înalta/ Pe care-o știam fără vină?“ (p. 37). Versuri evocative, cutreierate de aceleași metafore ale retragerii și somnului sunt de găsit și în poemul „Somn indus de narcotice“: „Mari dureri în apele lumii./ Spumă otrăvită măcinând nisipul/ Pe o planetă rănită de moarte./ Pe o planetă cu sufletul la gură.// Dorm apele lumii un somn chinuit/ Indus de narcotice. Cometa Haley/ Își despletește pletele de vrăjitoare./ Mă-ntorc în chioșcul de iedera/ În bunicului./ Din el nimic n-a dispărut.// Mă ghemuiesc în lumina difuză ce se cerne/ Deasupra mea./ Soarele însuși e o explozie.// Pe mări chinuite, somn indus de narcotice“ (p. 28).

Poemul cu părul alb introduce în lirica Ioanei Diaconescu, expusă în genere mirajului suavității și candorii, o fază mai dramatică din care nu lipsește nici contactul nemulțumit și sarcastic cu scene de istorie recentă.

Ioana Diaconescu scrie o poezie vapoasă, lină și limpede, solfe-giind cu dezinvoltură pe gama elementelor poetice verificate deja de tradiție și investite astfel cu aură evocativă. Norul, copacul, lumina, raza, floarea, bruma, iarba, îngerul constituie vocabulele predilecte ale acestei lirici firești și neagitate, de temperatură în genere constantă, și unde contactul creionului cu hârtia („sfinții“ poetei!) pare să caligrafieze dramaturgia candorii: „Să scrii o carte/ Aplecat amarnic asupra/ Sfinților tăi: creionul și hârtia/ Să cerni prin sita/ Trupului tău stenic/ Căile diamantine ale candorii./ Și ostenit peste măsură/ Să-nvingi ghețarul ce sufocă/ Tulpina garoafei./ Nimeni mai bine ca mine nu știe/ Cum era când mi-a fost/ Dăruită“ („Darul“, p.83).

Debutând în 1970, Ioana Diaconescu se află cu acest volum la a douăsprezecea carte de poezie. Într-un fel, autoarea ilustrează eclectismul promoției lirice '70, conectată sau ocolită, cum se întâmplă în cazul de față, de posteritatea suprarrealistă. Cu generația sa Ioana Diaconescu împărtășește încrederea în poezie și valorificarea mitului poetului, imaginându-l pe acesta, de pildă, cu „firul păianjenului înodat în jurul ului“, mod de a sugera un risc asumat grațios. Mai multe piese lirice detaliază chiar raporturile poetului cu poezia. Aceasta este, cum o numește Ioana Diaconescu, „izbăvitoarea mea“ (poezia ca salvare și supraviețuire), însă și „dar“ de preț, inspirație ravisantă („uitare de sine“), „pumnal fierbinte și drag“ sau „ascuțit mult dorit/ al gloriei mele“. Mâna poetului, „mâna ce scrie“, e mânăjită, în aceeași forță antagonistă a imaginarului liric, de sângele albastru al poeziei care devine un soi de instrument al autoflagelării artistului: „Dar ce văd:/ mâna mea mânăjită cu sângele tău albastru./ mâna ce scrie/ și care/ tot mai mult se subție/ până ajunge/ cuțitul la os/ până când osul devine/ atât de lucios/ încât cine îl vede de departe/ îl crede a fi un stilet/ și nici prin cap nu i-ar trece/ că poate fi mâna unui poet“ (p. 24). Viziunea predominant alb/negru a poetei precum și sintaxa oximoronică, de bază la ea, împrumută poeziei, altundeva, un chip deopotrivă ardent și glacial: „Tortă ascunsă într-o firidă./ Apăsare și taină./ Cine învește cu mantia înveninată/ Focul purificat, nobila ardere?// În genunchi, cu vâlul străvechi acoperind/ Întreaga mea ființă, mă rog/ Și rădăcinile spaimei coboară/ În pământ, tot mai mult în pământ.// Tortă ascunsă-n firidă./ Lumina ei copleșește tot cerul./ Și deopotrivă mă mână spre haos/ Focul și gerul“ (p. 46).

Foia de hârtie, „mult prea iubită“, este o foaie de temperatură interioară sau o „oglinză“ ce răsfrânge mișcările sufletului, căderile și

eugen dorcescu

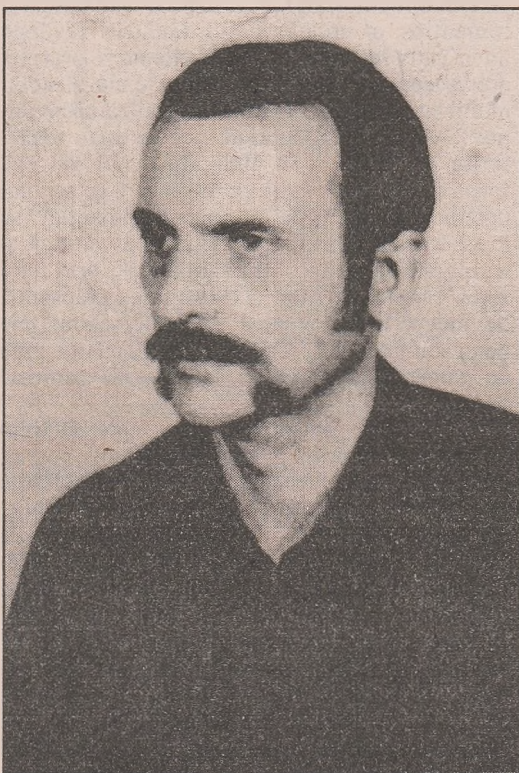
Abaddon

I

Una din pedepsele cu care Cel Veșnic
 să mă lovească a binevoit
 e somnul. Căci nu mai e somn,
 ci un delir sinistru, cumplit.
 Anecdotică lui e un fel de-agonie.
 O trăiesc și mă zbat, în timp ce negura,
 ca un zgriptor, m-acoperă
 și mă sfășie.
 Afară – clacsoane, zgomot de pași,
 câini care latră,
 toată rumoarea deprimantă, sordidă,
 a orașului-șatră.
 Până când zorii, pașnici, jechoși, mă aduc
 iar în stradă,
 mă împing în troleibuz (prietenu nostru),
 cu adulți și copii la grămadă.
 Ce-a fost ieri e și azi. Și mâine, și poimăine
 la fel o să fie.
 Ziua e monotonă și rea. Seamănă ea însăși
 a insomnie.
 Și iată, treptat, după o impenetrabilă
 voință, cadență,
 nu numai somnul, dar și veghea devine un
 chin, penitență.
 Iată-mă, indecis, fantomatic, pierdut,
 ca la jocul de zaruri.
 Căci nu pot să aleg. Nu-i nimic de ales
 între două coșmaruri.

II

Azi-noapte, luna,
 strălucind ca un crin la fereastră,
 mi-a amintit (de ce oare?) marea,
 țărnu pustiu, bezna ucigător de frumoasă,
 salmastră.
 Mi-a amintit

vremea când sângele însuși amesteca
 viguros

în artere
 pofta de viață cu frenetica morții plăcere.
 Acum
 nu pot pune hotar între iarnă și vară.
 Nimic nu-i palpabil, concret (sau e
 halucinant de concret) în tot ce
 mă-nconjoară.
 Obiectele se dizolvă precum rumegușul,

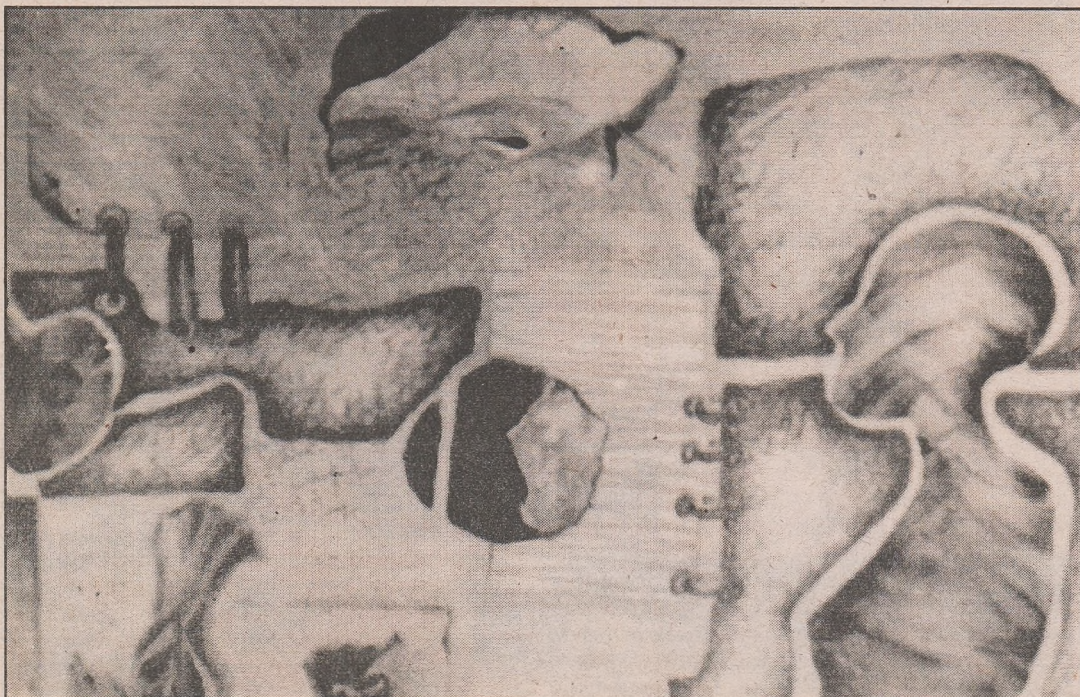
soarele își desfășoară simultan
 decăderea și urcușul.
 Sensul se retrage pe furiș, ca un șarpe,
 ca un dihor, ca o vulpe.
 Se retrage fricos, rușinat, vrea să se scuze,
 să se disculpe.
 Marea însăși (cu lujerul lunii pe creste)
 e numai o amintire cu aromă de alge
 (și mă-ntreb și atât dacă este).
 Stau și contemplan inexistențele-i valuri
 scânteietoare.
 Căci acesta-i secretul: nu noi dispărem,
 ci lumea dispăre.

III

Aud, după-amiază, prin somn, vântul
 cum se zbate, cum bate,
 el, ce mi-a trezit totdeauna în suflet
 un tremur adânc, de tinerețe
 și libertate.
 Vântul ce umple cu mari zigzaguri
 văzduhul,
 vântul, asemuit în **Scriptură**
 cu Duhul.
 În urma lui, peste orașul înțesat de bețivi
 și de câini,
 vin și norii și ploaia.
 O lumină scăzută, cu iz de primăvară și
 lacrimi,
 năpădește odaia.
 Ar putea fi frumos. Ar putea fi sublim.
 Ar fi bine.
 Dacă nu ne-am vădi, orișunde și-oricând
 prilej de dispreț și rușine.
 Plouă. Cerșetori zgribuliți. Șefi burtoși.
 Vecinul mergând să-și bea romul.
 Înjurăturile, zbieretele, clevetelile s-au
 oprit pentru-o clipă. S-a retras în bărlug
 eroarea creației – omul.

IV

Casa mea e o insulă pustie,
 un luminiș de pădure.
 Iar eu sunt un pustnic, cu trupul
 uscat și cu pletele sure.
 Nu-mi trebuie semeni, nu
 mai vreau să citesc nici o carte.
 Căci și unii și altele nu-nseamnă decât
 minciună și ură și moarte.
 Ascult marea sau vântul unduind în văzduh,
 murmurând noaptea-ntreagă.
 Duhul îmi picură-n suflet
 indicibila-i vlagă.
 Somnul e-asemenea veghei, veghea
 e-aidoma somnului.
 Totul se-amestecă. Totul e pur, ne-nceput,
 în grădinile Domnului.
 Am uitat cine sunt. Mi-am uitat pergamentul,
 mica glorie, pana.
 Stau în zori, plin de rouă, pe prag.
 Și privesc: Domnul străbate poiana.

Căderea în lume

de GABRIELA DUDA

Când a apărut, în 1971, volumul de debut al lui Ion Mircea, *Istm*, propunea mai mult decât o voce lirică: un nou spațiu liric, dinspre care poetul își trimitea mesajele însemnate de o extraordinară voință de reflexivitate. Cuvintele oficiale, nu se rostiau pur și simplu, cu o solemnitate imnică, aproape extatică, venind de la mari depărtări și făcând parcă să vibreze spații de aer pur (Etherul): „Noi existăm încet și de demult,/ născătoare. Mă tem/ că ochii mei sunt galbeni/ și dinspre alte lumini foșnesc.“ Investirea cu forță oraculară s-a făcut *illo tempore*, iar blândețea fraternă a privirii care coboară asupra lucrurilor din această lume („Înainte în somnorate albine trebuie/ să ne închinăm/ ca sfinții cu aureola de polen“) abia disimulează uimirea („De unde cu uimire venim?“) și orgoliul întrupării celeste („Cerule, așa numesc eu atâtea, îmi este vestmânt“), iluzia că poezia reprezintă un spațiu proteguit de invazia impurului: „Spre a/ rămâne și eu/ cu prima liniște/ aproape/ de istmul alb și-nmiresmat./ în locuința mea lacustră./ în vârsta mea de crin.“

Aflat la „vârsta de crin“ poetul nu vorbește, el este doar un mesager, un intermediar prin care, ca pe o incantație, transmite cuvântul zeului ce l-a locuit cândva: „O, de unde sunt/ cât de rar este Zeul/ și cât de înaltă umbra lui/ în zile sale.“ Presimțim într-o asemenea limpede obscuritate, ce așază la distanță cuvintele, accentuându-le singurătatea și aura lor de tăcere, miezul unui înțeles foarte important, pe care nu-l putem atinge, în cele din urmă, cu toate antenele sensibilității noastre, aceasta pentru că puterile ne sunt slabe și înșelătoare: „O beție cerească aprinde un ținut al nașterii în depărtare./ graiul presimte și se împleticește ca un băiat străin.“ De aceea, poezia de început a lui Ion Mircea este lipsită de jubilația descoperirii locului ei în lume: acesta îi era de dinainte de naștere hotărât, un loc ce îi conferă poetului responsabilitatea de o extremă gravitate a rostirii.

Un abia presimțit manierism, o stilizare a suavităților marchează această poezie. Trăsăturile se vor accentua în volumele următoare, chiar dacă peisajul liric va fi sensibil modificat. În *Tobele fragede* (1978) vocea personală a poetului se retrage într-o zonă de penumbră, iar vocea lirică perceptibilă se face impersonală: „Văzduhul rece supt dar prea sfios/ voal străveziu urechii lumii fluierând/ o lacrimă albastră între doi sori îngheață pe rând// O nebulosă traiectorie se descompune în cuvântul leagăn ca într-un ou se adăpostea/ din scoici pe moarte vor/ îngerii răcorii să-mbrățișeze o stea“. Poetul își modulează vocea, urmând alte voci venite din afundul timpului, cea a harpistului («Ce liniștit e preacinstitul prinț./ Frumoasa lui soartă aici s-a desăvârșit./ Așa încep/ Cântecul harfistului./ din mormântul preotului

Nefeyohotep») sau cea a getului anonim („și lumina ne e soră/ și cuvântul ne e soră /poate-i sora mea tăcerea./ dar moartea ne era soră/ cu mijlocul străveziu/ și-n pântec n-avea pe nimeni“). Doar *Holografal sau semintele imaginare* („Mă visam, și mult prea tânăr / aveam să văd./ precum grecul în sângele zeului“) mai arată întoarcerea poeziei lui Ion Mircea la condiția ei dintâi.

Față de primul volum (rostirea inițiativă săracă în cuvinte, mereu aceleași – *crin, stea, cer, azur, potir, creangă, fluturi, ochi* – și bogată în tăceri), *Tobele fragede* pun în evidență o aplecare spre discursivitate, chiar spre un retorism destul de curios. În general, retorismul merge în direcția explicitării ideii poetice, a impunerii unei lecturi neșovăielnice, fără rest. În poezia lui Ion Mircea, discursivitatea – amintind uneori de suprarealism – nu este niciodată dublată de o asemenea inițiativă, ceea ce face ca ea să viețuiască într-un permanent paradox: poezia este adesea retorică, dar, în același timp, ea se refuză unei interpretări convenabile, care să angajeze un text în întregul său: „Ființa lui se desface-n /ființa mea ca un sul./ ca numărul 800 în numărul 1./ eu nu o pot vedea decât pe măsura mea./ dar ea e uriașă./ Precum în propriul marsupiu, cangurul./ Precum lumina/ primelor corpuri/ cerești înainte de amurg/ poate răni întreaga imagine a zilei./ Precum cuplul oglinzindu-se în bazinul morilor./ Precum focul văzut printr-un perete de apă./ Precum caisul în sămburele amar“. Este ca și cum poezia ar traduce efortul de re-spunere a unui text original, care i-a fost încredințat poetului și din care acesta nu-și mai amintește decât fragmente disparate, aluviuni de tot felul, aduse la malul conștiinței și al rostirii de fluviul memoriei.

O asemenea temă, abia punctată în *Istm*, ieșită la suprafața fluxului liric în *Tobe fragede*, devine obsesivă în *Copacul cu 10.000 de imagini* (1984) și în *Piramida împăturită* (1989), chiar dacă substanța amintirii se schimbă, se mută în istorie, se încarcă de moarte („în-carnare a memoriei“). Amintirea își trage acum seva din memoria generică, a speciei („pentru cei înzestrați cu o moarte amintirile sunt zile lucrătoare“; iar în *Piramida...*: „și iată-ne venind cu amintirea unei lumi senine/meteoriti carbonici ne-aduceau valize cu diamante“), din memoria culturală a omenirii („Prin satele Luxor și Karnak/trece umbra pe șenile a Sfinxului/ ca leoaica din om să bea apă din Nil/ ca omul din leoaică să vadă cerul înstelat.“), din memoria afectivă a poporului român („Alba Iulia, Alba Iulia./ putrezim în memoria ta./ născuți și nenăscuți, vii și morți (...) ne trezim, în memoria ta./ cum în memoria leului în cușcă.“) Ajuns în lume, coborând dintr-un cer în altul („îmbătrânind la munte, eu am copilărit în cer“), poetul propune încă din prima piesă a volumului *Piramida împăturită (Dublul)* o atitudine fundamentală care vorbește prea limpede de resemnarea de a fi pe pământ, într-un timp istoric noptatec: „Stau în noapte gârbovit, cu brațele ca niște nori legănându-mi-se pe lângă corp/ și amintindu-mi, sunt mântuit și mut.“ Memoria înregistrează acum accidente ale

existenței personale, iar obscuritatea voită de altădată, susținută muzical de o atitudine lirică unitară, se subțiază considerabil (*Sibiul în ceață, Personajele ploii, Elogiul satului românesc*), fără ca totuși să dispară. Tonul, în parte fals narativ, în parte fals constatativ din *Scrisori către Mircea Ivănescu* („au fost nori acum se înseninează și în același timp se întunecă/ odată cu primele stele îmi scot ultimii sfași de la ciorap/ iar tu pătrunzi într-o ceață din care nu mai deslușești nimic/ dar te trezești mângâiat de mii de mâini“ etc.) mărturisește îndeajuns despre distanța la care se află această poezie de cea a începutului.

Dacă acolo lumina era materia imaterială care susținea alcătuirea universului și a ființei („Pielea mea lumina“), chiar mai mult, era substanța pură a cunoașterii și a cunoașterii prin memorie („Lumină stânjenitoare./ sticloasă și galeșă./ galeșă și, maternă, maternă/și răcoroasă, de neîndurat/ (cu intensitatea de o candelă), iată și timpul./ cad petelele mari/ în umbra unui imens gong/ galactic. Dar oare cât ne-a mai rămas dacă magnolia înfloreste cu zile?“), aici lumina se retrage într-un alt tărâm, cel al visului, cu care nu se poate comunica decât pășind pe puntea șubredă a cuvintelor („identitatea incertă a cuvântului, dacă el conține/și tăcerea, și zgomotul, precum oul“, avea să afirme încă de timpuriu poetul în *Tobele fragede*): „Numai în vis e și peste noapte lumină./ nicidecum, nicidecum nu e în vis întuneric./ cu tine vorbesc, ecuator al soarelui./ Nicăieri în lume n-am aflat mântuirea./ nicăieri în lume n-am aflat liniștea./ de parcă lumea-ntreagă ar fi un cuvânt.“ În universul diurn stăpâne sunt ploaia, ceața, deznădejdea („E întuneric/ în jur. Am lacrimi pe frunte“) și oboseala care face nesigură rostirea poetică.

De aceea, citatele, aluziile, toate acele elemente de intertextualitate ce punctează mai ales ultimele două volume – Adam Puslojic, Mircea Ivănescu, Baudelaire, René Char, Rimbaud etc. – nu reprezintă atât încercări de racordare la o manieră poetică ce nu-i aparține (poetul este fundamental un contemplativ, lipsit, așadar, de simț ludic), ci de consolidare a propriei cetăți poetice, asaltată de îndoiele (multe poezii debutează acum cu întrebări retorice), de prozaism, de oboseală (voit decadentă), de a fi vocea prin care odinioară a grăit zeul. Un text ce poartă un motto din Radu Stanca („Sunt cel mai frumos din orașul acesta“, iată expresia restrângerii dramatice a condiției poetice și a acceptării unei asemenea restrângerii!) fixează portretul precis trasat al poetului la maturitate: „Eu nici nu sunt din orașul acesta./ eu am venit odată cu aurul, cu bezna./ cultiv în fiere perle din Zend-Avesta./ unduitoare ca pământul mi-e glezna// Un fel de clar revărs prin palme, prin păr./ tiara din coroanele regale-mi este piele./ peste tot sunt dus și arătat ca un adevăr./oamenii vin cu vase la cuvintele mele./ Dar unde nu am fost? La Epidaur./ îmi forfecasem venele. Acum e bine./ Visez că e noapte și curge pe podea sângele meu de aur./ O țară ploioasă și-a întors privirile spre mine.“ (Un fel de clar).

Pași spre valoare

de ANGELA MARINESCU

Irebuia să se întâmple ceva ca să pot ieși din letargie. Așa mi se întâmplă întotdeauna, zac la nesfârșit, adun nemulțumirea din ani întregi, ca pe un buchet de flori moarte, pe care îl pun în vasul meu de fier. Apoi, din senin, apare drăcușorul când îmi este lumea mai dragă, atacă jucându-se, rupe și destramă, zâmbind în colțul gurii. Vin U.D.M.R.-iștii și eu știu că numai inerția și toleranța noastră (deși aceasta nu este toleranță) sunt vinovate pentru fărâdeleaga lor de a pretinde „autonomie” într-o țară, încă neîntregită, vin minerii, pleacă minerii, guvernele se succed ca peștorii, președintele pare orb cu desăvârșire, moare Cristian Popescu fără să pot avea o explicație măcar despre micul meu „scandal” de la cenaclul „Universitas”, când, furibundă pe lume, vorbesc despre deparanoizarea literaturii și, mai nou, aud și văd cum intelectuali ca Patapievicu sunt vizați de „sus”, iar familia Covaci, infirmă acum prin moartea lui Aurel Covaci, este lovită ba de un revoltat aberant ca Paul Goma, ba de un prieten de-al nostru, poet nouăzecist important, înalt funcționar de stat, Andrei Damian.

Toți fac politică. Stau și mă uit la pereți și nu știu cum să procedez ca să-mi reprim plictiseala și dezamăgirea. Foarte puțini stau acasă și meditează. Suntem, cu adevărat, un popor care iubim acțiunea, dar nu gândită, acțiunea goală, agitația, mișcarea haotică în jurul unui punct fix, care nu se vede pentru că este ascuns cu grijă. Singurul lucru pe care îl gândim este să ne ascundem, cu grijă, cu precauție, cu artă, la modul filosofic, defectele.

S-a vorbit despre disidență ani de zile și nici măcar nu s-a remarcat că, la noi, s-a făcut, cu mici excepții, disidență de elită. S-au revoltat capetele, „elita”, (ghilimelele vor să arate golul semnificant) cei care aveau bani, putere, privilegii. Ei erau „reprezentanții poporului” și așa își și spuneau, or, eu întotdeauna am considerat că sunt chiar poporul, sărăcit, uzat, bolnav, jucăuș tragic, nebun, artist, mizerabil.

Disidența mea, sau opoziționismul meu sau perioada mea de rezistență, a cuprins câteva momente semnificative, dintre care cel mai important a fost acela când, în 1977, m-am ridicat la Conferința Națională a Scriitorilor și am rostit, în transă, deoarece îmi era teamă, că suntem un popor de oportuniști și că suntem cunoscuți peste hotare doar prin cutremure și inundații. Am greșit cu ceva, vă întreb acum și mă întreb și pe mine însămi? A venit Ana Blandiana peste zece ani și a publicat trei poeme în „Amfiteatru” dintre care unul se referea chiar la faptul că suntem un popor pasiv. Eu mă zbateam de zece ani în mizerie (morală și materială), într-un semianonimat penibil care îmi interzicea afirmarea și liniștea adâncă (pe vremea aceea să fii ignorat era teribil), iar colegii mei se plimbau prin străinătăți, publicau orice și oricât, și făceau, chipurile, „disidență”. Nu tu revoltă autentică pe lume, nu tu obstacole ivite la tot pasul așa cum se cuvine unui intelectual, nu tu nebulie dusă până la tragicul fapt al neputinței de a mai ieși din propriul cerc: prăbușit în el ca o gaură neagră.

Gaură neagră, compactă și densă, precum se știe. Noroc că nu mi-a luat Dumnezeu mințile și am continuat să scriu. Noroc că aveam o familie, chiar dacă eram în conflict cu ea, noroc că mi s-a dat, mereu, mintea cea mai de pe urmă, noroc că am avut noroc.

Noroc că, la începutul anului 1989, am înaintat un memoriu Uniunii Scriitorilor, pe care nu l-au mai înregistrat, de un timp se practica voalul negru peste ochi, și am cerut câte ceva printre care și publicarea cărții „Var”. Noroc că, după aceea, am vrut să-l trimit peste hotare cu ajutorul lui Mircea Dinescu și Aurel Dragoș Munteanu, care nu au putut sau nu au vrut să mă ajute și pentru că nu făceam parte din „elită”. Atunci am început să-i vizitez cu obstinație, iar prietenii lor nici nu mai voiau să știe de ei.

Noroc că am fost reperată, anchetată, hăituită și că, până la urmă, mi s-a publicat „Varul”. Noroc că am putut pleca la Paris și cel mai mare noroc a fost că am lipsit, fără voia mea (așa cum îi stă bine unei persoane profund înstrăinate) exact când a fost aici marea revoluție. M-am întors, desigur, am vrut, am dorit, am părăsit, m-am retras.

Sunt acum o bătrână, ușor incomodă în societate, par imprezvizibilă, deși sunt chiar invers, plictisită.

Mă plimb cu tramvaiul și îl întâlnesc pe Andrei Damian cu soția care își căutau o casă. Și ei, ca tot omul. Mă izbesc cu capul de hârtie ca să pricep de unde vine neînțelegerea. Din ce zonă a minții, din ce sector, din ce țară, din ce lume? Familia Covaci (și Aurel și Stela au făcut doi ani închisoare deoarece, de la început, au fost niște oameni liberi) a fost o familie care, dacă ar fi avut suficienți bani, ar fi putut pregăti

și promova orice artist autentic. La familia Covaci te duceai dacă aveai acces la gratuitate și interes major pentru poezie. Acolo se recita, se cânta și se dansa în vederea melancolizării gestului artistic care, venit din camera obscură a creatorului, era de o brutalitate prea mare. La Stela și la Aurel recitai ore în șir, ori tu, ori ei. Se recita, într-adevăr, până se cădea sub masă. Până la epuizare, până la capăt, până la punctul în care oboseala de a recita și a trăi amintindu-ți versuri, se transforma în melancolie. Eu mă învârt printre câțiva prieteni, care sunt destul de săraci, de cunoscuți și de valoroși dar cei mai săraci la modul real sunt tot cei din familia Covaci. Tot ceea ce au avut au pus pe masă. Pentru a împărții ceva din viața „de dincolo” ei erau dispuși să nu doarmă nopțile.

Pe Andrei Damian l-am întâlnit la Stela și la Aurel, era student iar acum este un înalt funcționar de stat. Deci cunoaște valoarea precauției, a premeditării, a informației, a falsului informațional, a cutremurului moral în cazul unui atac nedrept.

Casa familiei Covaci (mă refer la ceea ce Andrei Damian a afirmat în articolul „Boema de partid și de stat” publicat în „Luceafărul”) de pe Theodor Aman a fost obținută prin luptă.

Se preconiza demolarea casei lui Aurel de pe strada Grigore Alexandrescu. Atunci, ei au cerut o locuință asemănătoare deoarece erau incapabili să trăiască la bloc (acesta era specificul lor: boemia deschisă, libertatea în mișcare, la propriu, un instinct al proprietății desfășurat pe pământ și nu pe beton). Pentru că nu li s-a oferit nimic corespunzător (în timpul acesta literați mai puțin semnificativi beneficiau de un confort maxim) d-na Covaci și-a atârnat o pancartă pe piept pe care scria că dorește să i se facă dreptate și, astfel blindată, a ieșit în fața Atheneului Român. Bineînțeles, a fost ridicată și dusă, pe sus, la miliție. A mai trecut o jumătate de an în care nu s-a întâmplat nimic, demolarea devenise iminentă și atunci Aurel Covaci, împreună cu întreaga familie, au anunțat că vor începe greva foamei. Securitatea noastră, care era de o lașitate înspăimântătoare, tremura pentru orice reprezentă gest ferm declarat, de obținere a unor drepturi firești, le-a pus la dispoziție, la numai două ore de la declararea grevei foamei, casa de pe Theodor Aman. Sigur că au acceptat-o. Își puteau continua viața. Puteau fi ei înșiși, harnici producători de gratuitate, frumos și libertate a spiritului. Așa sunt unii, mai liberi și mai distruși, în același timp, de aceeași libertate. Mai vitali și tocmai de aceea mai vulnerabili. Este sinucigașul un devitalizat? Eu cred că este dimpotrivă, de o vitalitate ce se convertește, la limita ei superioară, în autodistrugere. Andrei Damian, prietene, mulți făceau „Boema de partid și de stat” la vremea aceea, controlabilă. Era urât la Nichita Stănescu, la „săracul Mazilescu”? Este urât Tudor Țopa? Este urât cine iubește viața și vrea s-o trăiască o dată, euforizându-se? Dacă partidul și statul au convenit să tacă în fața libertății lor a fost un lucru bun din partea partidului și statului. Au făcut și ei un lucru bun pe lumea asta.

Nimeni dintre noi, umilii soartei, nu am vrut altceva decât să fim liberi. S-a putut mai mult sau mai puțin. În timpul în care se făcea la noi disidență de elită, casa Covaci își consumase episodul detenției și al nonconformismului. Trecuseră, deja, la o altă înțelegere a vieții, mai adâncă. Erau prudenți și liberi, în același timp. Filosofic vorbind, Aurel și Stela erau mai aproape de Dumnezeu decât alții care erau îmboldiți de un monden sentiment al revoltei sociale. Iată dovada: cine este, acum, mai distrus, mai aproape de Nimeni, de Nimic și de Niciodată? Într-o ierarhie a purității care este valoare concentrată cine este pe primul și cine pe ultimul loc? Cât de subtil trebuie să fii ca să întocmești o astfel de ierarhie?

Hai, Andrei, să discutăm o dată despre valoare, ce este și ce nu este valoare. Câtă căutare presupune valoarea și câtă autodistrugere? Hai să fim cei care ar trebui să fim!

Părintele Ion Pâslaru - un nou psalmist român

de NICOLAE BALOTĂ

L-am întâlnit și îndrăgit pe bunul părinte Ion Pâslaru, într-o vreme de cumpănă, în care mărturisirea pe față a credinței, atrăgea după sine grele pedepse, iar trăirea credinței în deplinătatea ei avea ceva din dăruirea eroică a martirilor din primele veacuri ale creștinătății.

Vrednic slujitor la Domnului, preotul Pâslaru a fost un asemenea mărturisitor - prin cuvânt și prin întreaga sa viață - al Aceluia care îl chemase de timpuriu și căruia i se consacrase cu toată ființa lui.

Am avut fericitul prilej, cu mulți ani în urmă, să mă sfătuesc cu acest credincios urmaș al mucenicilor lui Hristos. În ceasuri de taină îmi arătase rodul reflecțiilor sale, ca și expresia poetică a trăirilor sale spirituale. O parte din aceste roade, strânse într-un mic mănunchi au fost publicate. Am avut bucuria și cinstea de a le întovărăși cu câteva cuvinte ale mele, prin care încercam să tâlmăcesc unele tâlcuri spirituale ale poemelor - punându-le în valoare atât pe plan duhovnicesc cât și pe cel propriu-zis poetic.

Dar tot în acei ani de strânsoare în întuneric mi-a vorbit în taină părintele Pâslaru despre o altă lucrare a sa, pe care ar fi vrut s-o împărtășească altora - cu voința generoasă a Semănătorului doritor să răspândească și să facă să rodească sămânța cea bună. Într-adevăr, pe linia tuturor celor ce de-a lungul veacurilor se rugaseră cu cuvintele sfinte ale Psaltirii, meditaseră pe marginea acestora, se adăpase și el îndelung la acest izvor nesecat de spiritualitate și de poezie sacră.

L-am ascultat, într-un amurg azi îndepărtat, pe prea bunul părinte istorisindu-mi cu adevărată milință duhovnicească despre încercările sale de a scrie Psalmii în verbul românesc al veacului nostru. Nu era vorba de o traducere a textelor biblice, de o versiune nouă pe urmele mai vechilor tâlmăcitori. Părintele Pâslaru a pătruns sensurile toate - literale, literare, simbolice, anagogice - ale Psaltirii. A meditat cu stăruitoare acribie asupra versetelor. Dar, mai mult decât atât, a trecut prin filtrul cântărilor sacre propria sa viață. A asimilat într-o asemenea măsură Psalmii încât a ajuns să exprime prin cuvinte, expresii, imagini, formulări obișnuite ale Psalmistului biblic nădejțile și desnădejțile lui,

actele sale de căință, elanurile sale de bucurie, de recunoștință, lauda pe care el însuși, din adâncurile inimii sale, o aducea Domnului.

Astfel au apărut sub pana preotului Ion Pâslaru versurile unor poeme scrise înaintând pe urmele Psalmistului, poeme ce marchează itinerariul unui suflet evlavios spre Domnul Dumnezeu nostru.

În poezia *La Dosoftei* care ține loc de predoslovie la cartea poemelor părintelui Pâslaru, citim nu numai închinarea noului psalmist român către primul nostru tâlmăcitor al Psalmilor în versuri, către cel ce „sub turla umilinței de monah“, a „dat psaltirii strai de sărbătoare“, ci și câteva formule oarecum programatice ale autorului. Acesta se apropie, cu toată umilința, de modelul său îndepărtat. Nu trăia și el, asemenea bătrânului mitropolit, în „vremuri vremuite“? Nu se afla și el în mijlocul aceluiași blând norod „disprețuită gloată“, popor „ca-n jug trăgând, sau sfârtecat pe roată“, dar care „comori purta în suflet, nerostite“? Intenția poetului nostru este clară: aceea de a oferi poporului „drept căpătâi o carte pe înțeles“. Această carte de psalmi și alte poeme pline de o înaltă spiritualitate a fost compusă așa precum autorul ei spunea vorbind despre Psaltirea lui Dosoftei: „cu ortodoxă pană de lumină“, dar și „în străluciri de amforă latină“. Cu smerenia celui ce se socotește pe sine doar un „ucenic“, preotul-poet își definește astfel intenția care a prezidat la alcătuirea noului său ciclu de poeme spirituale: „De-am îndrăzni și eu, ca ucenic/Un sunet nou să torn în vechiul smalt,/Smerit am vrut vestitul Vlădic/Pe-al veacului meu umăr s-o înalt“.

Să-l urmăim cu pietate pe acest „ucenic“ ce devine la rândul său dascăl și mentor spiritual. Purtat de o nestinsă sete duhovnicească, el pornește, pelerin peste vremi. Recunoaștem în versurile sale numeroase din îndemnul vechilor maestri ai spiritualității. Sfinții Părinți, marii mistici creștini ai Răsăritului și Apusului l-au nutrit, i-au îmbogățit verbul poetic. Dar mai presus de toate, poezia sa își are izvoarele în rugăciune, este ea însăși rugăciune. Preotul-poet, după pilda Psalmistului biblic, își înalță iarăși și iarăși gândul, inima, cuvintele spre Dumnezeu. Ceea ce-i cere, mai presus de toate, este mila harului: „Dă-mi mila Ta ca roua pe-nserat,/Când gândurile vin la adăpat“. Râvnind la prezența divină, pelerinul - asemenea misticilor angajați pe calea spre unirea cu Domnul - se străduiește să se curețe, să se purifice, să facă într-însul acel spațiu pur în care să-l întâmpine Divinul. Ca și în psalmii penitențiali, el revine mereu asupra păcatelor; actele de căință se repetă patetic. Purificarea este vindecare spre care tânjește sufletul rănit („Să-mi vindec și suflet și rănila

Veșmântul tău (variantă)

Îngenunchind făcut-am răni și gropi
Din rădăcină răul să-l stărpesc
Și Te-am sădit în ochii mei miopi
Să nu mă-nece vadul omenesc.

Din stele bunii - câte îndurară -
Lumini de rouă-mi cern pe-a nopții cale,
Citind și-acum, cu ardere de ceară,
Dintr-o străveche carte cu pafale.

Că mi-au lăsat în pază turma lor
Pășune să fiu eu, să-ndestulez
Și rodul să-l adun pe policior
Solară salbă de prinos și crez.

De la o vreme, Doamne, umblă zvon
Iscat din ascunzișuri de pândari
Că-ntr-o cetatea Ta și Ierihon
E calea împânzită de tâlhari.

Pe-un pelerin l-au prins, și ca pe-un miel
L-au junghiat, aproape mort lăsându-l.
Trecea și templul surd pe lângă el
Și vremi, nepăsătoare, de-a rândul.

Veșmântu-Ți, noaptea pe la cântători,
În mine-l țin ca-n sipet de lumină.
De lași să-l sfășie cei hulitori
Cu ce voi mai veni la marea cină?

Ion Pâslaru

toate“; „Tămăduiește gândul meu gângav“.

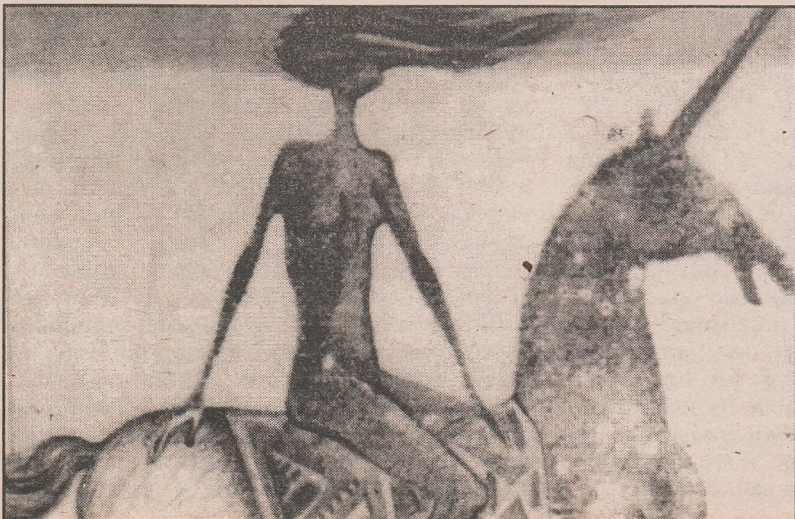
Poezia aceasta este plină de accente dramatice. Poetul nu este doar un contemplativ, ci un suflet frământat, iar glasul său ia adeseori tonul patetic al strigătului. „Strig amarnic și nemernic/Din căderile adânci“. Dar chiar acest strigăt din adâncuri, către cerurile prea îndepărtate este rugăciune. Dacă se bizuie doar pe puterile sale, omul nu izbutește să se înalțe spre cerul râvnit. În schimb el știe că ceea ce îi este lui cu neputință, îi este nespuse de ușor Celui de Sus. De aceea, în câte o misterioasă închipuire a nopții în care se zbate sufletul, precum în poemul *Am făcut din noapte schele*, se deschide brusc în final, posibilitatea jinduită a ivirii harului divin: „Dintr-un salt ajungi la mine/Dumă-n empireu“.

Poezia părintelui Pâslaru trebuie citită cu o evlavioasă participare la ruga unui suflet ales. Nimic din ceea ce mi se oferă în versurile acestea scrise în urma meditării profunde și îndelungate a Psalmilor, a celorlalte cărți sfinte, în urma unei vieți de rugăciune, și slujire a Domnului, nimic din cuvintele acestea de închinare nu este scris doar de dragul cuvântului răsunător, al unei poezii deșarte, decorative. Gravitatea trăirilor care stau la originea versurilor din acest ciclu interzice estetismul. Dar, cu toată austeritatea, aș zice monahală, a scrisului său, părintele Ion Pâslaru izbutește adeseori să dea o delicată melodie expresiei sale. El face să cânte rugăciunea sa în bună tradiție davidică.

Când citești unele poeme pe care bunul părinte le-a scris la Breaza nu cu multe luni înainte de a trece în cele veșnice, mă doare gândul că nu a putut vedea tipărite și împărtășite - cum se cuvine - altora, spre luminare și spre întărirea credinței, cele scrise de el cu atâta fervoare și pietate.

Literatura noastră de spiritualitate s-a îmbogățit cu „smeritul psalm“ al acestui preot. Fără să se îngâmfe cu darurile sale poetice, punându-le toate în slujba Domnului și Dumnezeului nostru, el putea să mărturisească cu liniștită încredere:

„Limba am făcut-o strună
Să dea lumii știre
Cum Te proslăvește firea-n
Țitere și lyre“.

Cu PIERRE AUBENQUE despre

Destinul și res

Pierre Aubenque s-a născut în 1929 și este profesor la Universitatea din Paris - Sorbona, profesor emerit din 1992 (în 1994 profesor invitat la Universitatea din Leipzig). Din 1973 până în 1991, directorul Centrului de cercetări asupra gândirii antice (Paris).

*Principalele opere: **La problème de l'être chez Aristote**, Paris, P.U.F. 1962; noua ediție, 1991; **La prudence chez Aristote**, Paris, P.U.F. 1963; noua ediție (cu un studiu „sur la Prudence chez Kant“), 1977, **Cassirer - Heidegger, Debat sur le kantisme** (Davos, 1929), tradusă și prezentată de P. Aubenque, Paris, Beauchesne, 1974. A coordonat mai multe cărți colective: **Concepts et categories dans la pensée antique**, Paris, 1981; **Études sur le Poème de Parménide**, Paris, 1982; **Études sur le Sophiste de Platon**, Roma, 1982; **Aristote politique**, Paris, 1993.*

Corneliu Mircea: Stimate domnule profesor, sunteți pentru prima dată în România, țară care a cunoscut experiența tragică a temniței comuniste; având nesperata șansă de a vă întâlni aici, într-un oraș de pe trotuarele cărui sângeră celor uciși nu s-a uscat și încă mai cere îndurare, vă rog să clarificăm câteva probleme poate decisive pentru viitorul acestei națiuni și - expresia sună numai aparent pretențios - pentru viitorul unei lumi în care violența dezintegrează zilnic trupuri și suflete, amenințând cu disoluția totală. S-a spus, o știm prea bine, că filosofii și filosofia au fost și sunt vinovați pentru nenorocirile acestei lumi, că Platon, Aristotel și Hegel, - ca să enumerăm doar câteva nume - ar fi pus, teoretic, bazele sistemului totalitar. Cât de adevărată poate fi o astfel de aserțiune, atunci când se știe prea bine că sistemele totalitare - fascist și comunist, în egală măsură - au cultivat crima și teroarea, adăpostindu-se, în mod fals, în spatele unor ideologii - **nu idei, ci ideologii** - truate și folosite cu abilitate tocmai pentru a ascunde ororile instințelor primare dezlanțuite?

Sufletele au fost întemnițate nu de idee, nici

prin idee - ideea și gândirea liberă au fost izgonite din cetate - ci de o dogmă sterilizantă care flutura în fața mulțimilor câteva principii în aparență nobile (ca dreptatea, egalitatea, libertatea). Tot ceea ce s-a întâmplat însă nu a fost drept, oamenii nu au fost nici egali, nici liberi, mai mult, dreptatea **afirmată** nu a devenit altceva decât efigia nedreptății, **libertatea afirmată** a fost sinonimă cu întemnițarea, iar fraternitatea **afirmată** nu a stârnit decât ura, lăsând-o să se întindă ca o molimă în societate.

O dată cu ideea și gândirea liberă au fost izgonite din cetate morala și religia, nemaivorbind despre filosofie care, practic, a încetat să mai existe. Dacă ideea a fost de la început suspendată, și dacă în cetate a rămas să opereze doar puterea oarbă și informă, fruct al instinctului de acaparare și dominare, cum de s-a putut spune că tocmai filosofii și filosofia poartă vina acestor orori? Oricine a filosofat - sau a încercat să filosofeze - știe prea bine că meditația filosofică presupune desprinderea necondiționată de sinele egocentric și proiecția spre orizontul originar în care te poți dizolva progresiv, cuprins de lumină. Cum poate fi socotită, deci, filosofia vinovată de ororile unei lumi care a decapitat tocmai ideea?

Pierre Aubenque: Știu că în România revoluția a început în orașul dumneavoastră, Timișoara, și știu ce rol a jucat el în eliberarea României de opresiunea dictaturii pe care a cunoscut-o atâția ani și cred că Timișoara este, cu siguranță, unul dintre locurile unde putem medita cu mai mare intensitate asupra responsabilității filosofiei în raport cu evenimentele lumii noastre de azi. Într-adevăr, așa cum ați sugerat, una dintre încercările cele mai dureroase pentru filosofia însăși și pentru omenire este rolul pe care l-a jucat compromiterea filosofiei - sau, în orice caz,

ceea ce a putut fi prezentat astfel - în dezvoltarea ideologiilor totalitare care au dominat cea mai mare parte a Europei, vai, în cea mai mare parte a secolului nostru.

Am fost întotdeauna frapat și înspăimântat de rolul oficial al unei anumite filosofii din țările comuniste ale Europei de Est. Filosofia avea o poziție privilegiată. Institutede filosofie, care erau de fapt institute de filosofie marxist-leninistă, aveau un rol pronunțat chiar în interiorul universităților. Cunosc alte țări ale Europei de Est, ca Germania (fosta DDR), unde cursurile de filosofie marxist-leninistă erau obligatorii pentru toți studenții. Cum este posibil ca filosofia să fi putut fi invocată de regimurile pe care le-ați cunoscut și suportat pentru a justifica tocmai această dominare, această opresiune? E aici un paradox tragic asupra cărui trebuie, evident, să medităm.

Nu cred, evident nu mai mult decât dumneavoastră, că Platon, Aristotel, Hegel ar fi răspunzători de utilizarea care s-a dat ideilor lor. Eu însumi sunt, ca formație mai mult istoric al filosofiei, istoric al metafizicii, deci am ajuns să studiez această evoluție internă a curentelor filosofice și, evident, și influența lor asupra vieții sociale, în general. Cred că orice gândire filosofică are două fețe, legate indisolubil: pe de o parte, apariția lor autentică, modul în care o gândire s-a format, s-a elaborat, s-a legitimat ea însăși pe baza unor argumente raționale pentru a răspunde problemelor pe care omul și le pune realmente, și apoi, pe de altă parte, există un fel de povară a filosofemelor, altfel spus, niște conținuturi filosofice sclerозate, pietrificate, sub forma pe care o numim, istoricește vorbind, scolastică: aceste filosofeme, devenite independente de sursa lor spirituală și de autorii lor, au sfârșit prin a-și trăi propria viață și prin a se îndepărta de sursele care le-au inspirat și justificat. S-a

* *Dialogul de față a avut loc cu prilejul primului Simpozion internațional de metafizică organizat în România, la Timișoara, în zilele de 19-20 mai 1994.*

Responsabilitatea filosofiei

produs, deci, un fel de alunecare a ideilor filosofice izolate care au condus la constituirea unor sisteme, adică a unor ansambluri închise, totalizante, care pretindeau că explică totalitatea experienței, totalitatea ființei. Sistemele erau întemeiate, în realitate, pe o sărăcire a înțelegerii ființei, și erau caracterizate prin reducția ființei – așa, cum o înțelegem și gândim – la unul singur dintre aspectele sale, considerat ca fiind dominant.

Metafizica a organizat, timp îndelungat, orice experiență a ființei, a fiindului (l'étant) mai exact, plecând de la o anume idee a unui Dumnezeu rațional, fundamental, întemeietor, care nu este, în mod necesar, Dumnezeuul religiei, dar care a fost gândit ca o cauză universală a ființei, a fiindului, el însuși fiind gândit, de altminteri, ca fiindu-și cauză – cauza sui – și toate aspectele fiindului și experiențele propriu-zis umane par, poate, derivate din acest principiu unic și fondator.

Acest sistem a funcționat prin filosofemele pe care le-am evocat adineauri și s-a transformat, o dată cu timpurile moderne, într-un sistem centrat de acum înainte nu asupra unui Dumnezeu creator, ci asupra subiectivității umane. Dar, în ciuda acestei transformări radicale care a fost percepută ca o revoluție a modului de gândire, eu cred că există o continuitate profundă între sistemele moștenite de la metafizica greacă și metafizica modernă, în sensul că structura formală a sistemelor metafizicii moderne a rămas aceeași; totalitatea fiindului s-a redus apoi la acel fundament sigur, statornic, cum spune Descartes, care este subiectivitatea umană, și aceasta poate în detrimentul altor experiențe ale ființei care nu au de-a face în mod direct cu subiectivitatea, în sensul unei instanțe pur cognitive sau raționale. Cred că există alte aspecte ale experienței umane, ce țin mai degrabă de emoție sau de experiența estetică, de pildă de creația artistică, de religie, de asemenea de experiența religioasă, care au fost strivite de această subordonare față de principiul subiectivității cognitive a subiectului cunoscător, subiect pur cunoscător și rațional.

Mai târziu acest subiect, devenit el însuși ființă în totalitatea sa, a fost înțeles altfel, au apărut categorii ținând mai mult de praxis în sensul de acțiune morală, și, de asemenea, mai cu seamă o dată cu marxismul, ținând de categoria producției de bunuri materiale. Și, în sfârșit, iată omul ca producător, ca muncitor, creator de bunuri materiale, de mărfuri, fapt care este un aspect important al vieții umane, defel contestabil, ca atare, numai că această activitate productivă a omului a fost gândită ca fiind centrul nu doar al vieții umane, ci și centru al înțelegerii pe care omul a trebuit să o aibă asupra fiindului în totalitatea sa.

Și cred că astfel s-a instalat, la început în mod pur intelectual, teoretic, o sărăcire, o îngustare a înțelegerii ființei, o uitare a multiplicității, a pluralității apariției ființei (acestea sunt, în fond, posibilități ce trebuie să rămână în noi), cred că s-a produs o îngustare a posibilităților autentice ale gândirii, o reducere; un fel de reduționism a pus stăpânire pe

filosofie, pentru că s-a vrut să se subsumeze totalitatea – care e o totalitate vie și deschisă și, cred eu, infinită – unui gen determinat, unei categorii determinate. Dar noi am văzut, începând de la Aristotel, că aceste categorii sunt multiple; s-a uitat însă această pluralitate pentru a se reduce totul la o singură parte a întregului, și această parte a devenit dominantă pentru totalitate, cu pericolul evident pe care l-am cunoscut cu toții – în expresiile sale îndeosebi sociale – pericolul violenței.

Din momentul în care o parte a totalității se pretinde a fi totalitatea însăși, e limpede că această parte exercită o dominație nelegitimă și nefondată. În imperiul totalității, această dominație nu se poate produce decât prin violență: o violență la început abstractă, teoretică, dar care se traduce, vai, și prin violență fizică. Cred că aceasta e o interpretare generală și puțin formală, poate, dar, cred eu, corectă a evenimentelor pe care le-am cunoscut cu toții sub forme diverse, în diferite țări, și care traduc, așadar, ceea ce numeam adineauri responsabilitatea filosofiei.

Corneliu Mircea: Aș dori să fac câteva nuanțări cu privire la ideile pe care le-ați

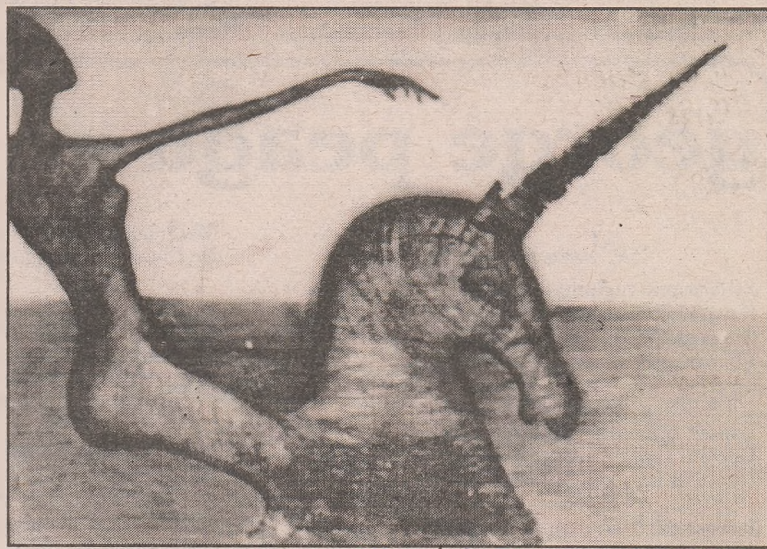
expus; este foarte adevărat că s-a întâmplat astfel – cred pe deplin în interpretarea dumneavoastră și-i admir puterea de sinteză și profunzimea –, dar aș adăuga, totuși, un amănunt: o categorie restrânsă de „muritori” – mă gândesc, în primul rând, la filosofi, teologi, artiști, oameni care au sondat interioritatea sinelui – au acces la **ideea ființei** (care nu s-ar putea spune că lipsește din ființa celorlalți oameni, dar care este **ascunsă, mascată și revelată doar de conduita morală** – aici mă refer, evident, la concepția kantiană).

Un lucru mi-e foarte clar: puțini oameni gândesc ființa în termenii în care o gândesc filosofii și în sensul în care ea trebuie gândită (și dacă puțini o gândesc corect, la fel de puțini pot fi socotiți ca **apartinând, de facto, ființei**). Mulți cred în Dumnezeu (în Brahman, în Mahomed) dar ateismul multora nu poate fi nici el neglijat. În orice caz, stăpânii societăților totalitare au izgonit cu o furie oarbă din societate religia – și implicit morala întemeiată pe religie –, așa cum au izgonit filosofia, gândirea liberă. Ceea ce a fost păstrat și numit „filosofie” nu a reprezentat altceva decât un sistem debil și osificat de „axiome” – **ideologia**.

Nu voința de a se conforma un sistem ideatic sau altul a stat, în fond, la baza dictaturii totalitare, nu înțelegerea parțială a ființei înseși, ci dorința de putere, de bunuri materiale, ura primară. Instanțele infraraționale negative s-au organizat într-o modalitate care mima

sistemul, dar acest „sistem” nu avea nimic de-a face nici cu ideea, nici cu derivatele ei. Nu cumva, oare, în spatele dogmelor – a tuturor dogmelor din istoria recentă – s-a ascuns întotdeauna tendința de a camufla fărădelegea, ori de a-i da un „lustru”, o fațadă acceptabilă? Nu cumva dogma a fost mereu invocată tocmai pentru a justifica lipsa de moralitate a exercitării abuzive a puterii?

Pierre Aubenque: Da, aveți dreptate să subliniați că invocarea filosofiei de către aceste regimuri totalitare era o invocare uzurpată și profund eronată, și că în funcționarea regimurilor totalitare erau în joc factori perfect iraționali. Totuși, problema pe care mi-o pun și pe care trebuie să ne-o punem, ca filosofi, rămâne următoarea: cum a fost posibil ca filosofia să fie utilizată, să fie manipulată, să fie invocată – probabil cu tot mai puțină convingere – de instigatorii și inițiatorii acestor regimuri totalitare? Mă gândesc, de exemplu, la o figură istorică, cum a fost Lenin, despre care nu se poate spune că nu avea o informație filosofică; îl citise pe Aristotel, îl citise pe Hegel, ceea ce nu e atât de frecvent în cazul oamenilor politici, al șefilor de stat; au existat,

totuși, în istoria ideologiei totalitare despre care vorbim și care avea un fundament filosofic mai palid. Dar în istoria ideologiei comuniste a existat un punct de plecare teoretic care se declara – ori credea că se poate declara – ca aparținând unei anumite filosofii, să spunem marxistă, evident, dar inițial poate că hegeliană. Așadar, aici cred că se poate sesiza legătura – pentru noi dureroasă – între o anume tradiție filosofică și consecințele ei practice.

Că această legătură e un fel de legătură non-necesară, irațională și, în mare parte, fictivă care a ajuns la forme caricaturale de pseudoteoretizare în istoria ulterioară a regimurilor comuniste, e evident. Și cred

Interviu realizat de
Corneliu Mircea

Continuare în pagina 16

rodica iulian

Ultima rudă

Binecuvântată fie ruda
Căinele izgonit de gradul întâi
Cald dormind pe mormântul meu
Blana căinelui albă cu insule negre
Trupul zvâcnit în somn
Când eu cu limbă de moarte vă las
Alergarea
Botul lipit de pământul jilav
Și lângă bot
frunza uscată în balans
Când eu tresar la goarna de inger
Inima căinelui
pulsând spre mine orele încă -

Se bucură de vederea lui
Universală
Mortul
ochi unic

Nimeni

Florenței Albu

În planeta locului de veci
Numele mi-l căutam
Cuvânt din cuvântul părinților
Când ei au rostit
„Să se facă lumină“
Deasupra frunții mele

Dar nicăieri numele -
Nicăieri crucea mea cu numele
Crucea numelui meu

Căutam figura douăzecișunu
Stânjenul lotul parcela
Scara B spre cer spre infern
Imobilul - pământ
Al repartiției noastre administrative
Cea de toate zilele

Cine sunt
Dacă voi nu mai sunteți
Sub scutul cu blazon al Numelui?

Stă mama între pulberi de oase
De tată și cenușă de frate
Apartament comun cu acces
La rădăcina de laur

Nimeni nu ești
Și nici umbră
Trup rătăcind fără umbră
Nimeni - fără - libertate
În moarte

Climat la Bellu

Cine spune „frigul morții“ crezând în zero absolut
Nu știe frigul.

Din cimitir au plecat și îngerii
S-au făcut una cu cerul
După felul lor de a muri.

Morții nu și-au trăit viața
Se zbat sub pământ
Crucile n-au așezământ
Se lasă pe-o rână
După felul lor de a muri.

Lacrimi vechi îngheață în miezuri
Stă ridicat un colț de lespede
Poate să fie o veste de
Înviere?

Dar piatra se farmă
După felul ei de a muri

De frigul nostru
Al celor vii - muriți de vii
Mai frig ca frigul morții
Frigul de care vom muri.

Colectivizare

Cândva morții se-nconjurau cu spații
De libertate, fiecare. Lucrau pământul în secret -
Cea de pe urmă proprietate-a lor privată -
Țărăni în țărăni se întorceau încet.

Cândva erau poieni stelare între morți
Crânguri șoptite umbre
De odihnă.

Dăre de pași noroioși
Mai despart duhuri de duhuri
Înghesuși moale atinși
Unii de alții la măduvi
Morții așteaptă pomana:
Ulei
Anafură
Veșnicie - toate pe bon
La coada comună
La groapa comună

Nimeni nu mai lucrează pământul.

Transhumanță

Vădov de oi păstorul
Ciopli dulăpior din lemn curat
Croi cu păcat dintr-o piele
De iepure două curele
Uscă gențiană omag țintaură
Garoafă și crin de munte
Mac și lălea din munte
Umplu dulăpiorul închise
Un gând înapoi
Către oi
Și duhul
Iepurelui ucis

Cu păcatul pe umeri
Cobori din vale în vale
Din lume în lume

Se opri în pragul caselor
De flori văduvind-se

Din ciclul „Exiluri“

george peagu

Privind la păsări

Mi-s aripile ruginite-n toamnă -
Povară ce mi-o port la subsuori.
Și-un gând bătrân mă cere printre nori -
Eu, care știu albastrul cât înseamnă...

Un S.O.S. către toți șoimii lumii
Lansez acum prin rândurile-aceste:
Departate sunt de nori și n-am de veste
Nimic de sus, aici în colbul humii!

Privesc la păsări cum se-nalță-n zbor
Iar eu rămân departe-n urma lor...
Mai vreau un zbor, măcar cât Vuia

Să spintec aerul pe-o margine de cer!
Atâta vreau, mai mult nimic nu cer
Și n-oi mai plânge-n fața nimănuia!...

Reverber

Ce minunat e uneori hazardul!...
Ce frumuseți ascunde, ce culori
Și ce departe e de-nvățători
Văd Doamne azi, când țin c-o mână gardul.

Culorile se schimbă pe la tample
Ștergându-mi tinerețea ca pe-un vis.
De-aceea în adâncuri m-am închis
Și-ajut doar întâmplarea să se-ntample.

Că tot ce-avui eu mai frumos, se duse...
Speranțele și tinerețea toată -
Dorința mea de-a ști, nemăsurată -

Sunt toate astăzi pentru mine-apuse.

Mai înțelept Erasmus mi se pare
De filozofi când râde-n gura mare...

Invazie de himere

Cum trece cașalotul pe sub apă
Un gând îl simt cum trece pe sub mine
Și mă întreb mereu, de unde vine -
Ce misiune are când mă-nțeapă?

În urma lui, alunecând pe șine
Himere trec și-n noapte se îngroapă
Necunoscută încă de vreo pleoapă -
Nici chiar retina mea nu le reține.

Acolo-și lasă larvele-n imagini
Și se așează una peste alta
Cum într-o carte suprapuse pagini.

În ființa mea ele-și găsiră balta...
Asediat sunt astăzi de himere -
Vreau să le vând, dar nimeni nu le cere.

În balans

Eu n-am primit nici un avans
Drept sprijin, cum ceru „brevetul“.
Doar eu, spre-a câștiga poetul,
Am dat, jucând într-un balans.

Iar cine vrea să-i spun secretul
Să lase-n calea mea un șfanț -
Când vom ajunge la bilanț
Deschidem tainei robinetul.

Cândva eu am pozat reversul
La mii de sentimente mute...
Spunând că trandafirul pute

Am tot făcut să-mi pută versul.
De-aceea lumea mă asmută
Că nu mă-ncape Universalul.

Pierdut sunt, Doamne

Pierdut sunt Doamne astăzi pentru Tine...
Așa cum frunza dusă e de vânt
La fel cum apa lunecă-n pământ -
Stă iadul între noi, să ne dezbine.

Sunt mulți din cei ce nu se mai închină.
Dar pentru că asupra lor depline
Puteri, Tu n-ai avut cum se cuvine.
Chiar pentru asta mie-mi cauți vină

Dar eu cinstit mă știu, nevinovat
De-această însușire blestemată -
La rău pe nimeni nu l-am îndemnat.

O spun demult, mereu, dar niciodată
N-am fost în seamă luat de cineva...
De ce-s pierdut acum din raza Ta?

Armura de miasme

Cum zace sufletul în unii oameni!...
Încorsetat în fastuoasă-armură...
Nici apă nu pătrunde, nici căldură
Până la el, atunci când vrei să-l sameni.

În schimb, emană-n juru-i printre zale
Puternice rateuri de duhoare
Că pute uneori, până la soare -
Put stelele pe boltă, mai la vale.

Cum să strivești miasmele din fașă
Când ele stau ascunse sub cămașă?
N-ar fi momentul poate chiar acum

Să sfășiem armurile trufașe,
Spălându-le de putregai și scrum
Să-nviorăm tot spațiul cu parfum?!

Elegii căielnice și traghicești

de AL CISTELECAN

A cincea carte de litanii a lui Teofil Răchițeanu e alcătuită, cel puțin în parte, în primul din cele trei cicluri, din ceea ce a căzut la cenzură în deceniile '70-'80. Recuperările de sertar merg chiar mai înainte, devansând, în **Litanii și elegii**, debutul editorial din 1969. Nici o primejdie, totuși, ca aceste **Poesii de mai demult** (Editura Daco Press, 1994) să fie răsfirate în mai multe formule iar unitatea lor de ton și viziune să fie diluată. Cei treizeci de ani pe care ele se întind nu se simt iar între un poem din '67 și unul de ultimă clipă nu e nici o distanță. După o scurtă ezitare între patentul blagian al viziunii și ispita argheziană a expresiei, tranșată deja în **Elegii sub stele**, volumul de debut, Teofil Răchițeanu s-a afundat decis într-un eminescianism tras prin ultimul Blaga, întorcându-se cu fața la sublim și cu spatele la hărmălaia contemporană. El și-a construit deliberat un anacronism, trăgând desuetudinea în profit și în confort, de nu chiar în sfidare. Retras în melos ca într-o narcoză, poetul s-a lăsat îmbătat de vraja suferinței, legănându-se pe ritmuri folclorice, cât de doină, cât de bocet, și culegând în buchete simbolica populară. Răchițeanu jelește cu extază și suferă cu beatitudine, trăind plânsul ca pe o incantație.

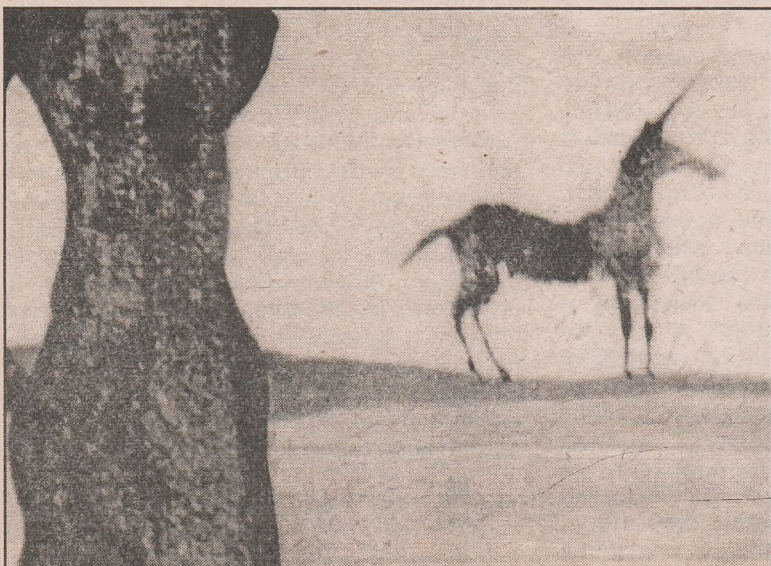
Poemul lui s-a întors la originarietatea lirică și profesează un fel de doctrină a melancoliei, compactă până la ermetism și radicalizată până la a deveni, din exces, paradisiacă. În ea se adună toate radicalele jelaniei într-un cult al plânsorii transformate în cântec și deviate în reverii ale suferinței. Pe măsură ce densitatea tematică a durerii sporește, poemul intră într-o devianță narcotică, înaintând într-un supliciu abstract cu bravură, beatitudinală. Plânsul lui Răchițeanu e mai degrabă unul doctrinar, de aplicație orfică, și în fluxul lui incantatoriu se pierde (ori nu încap) orice stringență existențială. Mult mai degrabă decât eul, doctrina e cea care se vaietă, expansivitatea ei năzuind să acopere întreg universul și să atragă cosmosul într-o boală. Contagiunea suferinței ține mai curând de un program caligrafic și de o diligență a rafinamentului livresc decât de vreun

impact dramatic. Stilizarea în folcloric a stărilor potențează și ea tocmai elementele de caligrafie, stăruind într-o calofilie cu gustul bocetului: „De urât/ De cel urātu/ Mi se face/ Fața lutu// De urātu/ Cel din casă/ Mi se face/ Trupul iască// De urātu/ Cel din mine/ Lemn mă fac/ De mărăcine// De urātu/ Ce mă-ncape/ Mă fac vad/ Fără de ape// De urātu/ Ce mă-nsară/ Mă fac margină/ De țară// De urātu/ Fără nume/ Mă fac margină/ De lume// De urātu/ Ce-l trăiesc/ Frig mi-i, Doamne,/ Și-mpietresc!...“ (**De urât de cel urātu**). Plenitudinea melancolică a suferinței se transformă în pură narcoză, topind toate sfâșierile într-un arpeggiu de vrajă: „Greiere, greiere/ Cântecul sfânt/ Peste pământ/ Pe sub pământ// Iarși mi-l zi./ Iară și iară,/ Până în gând/ Face-se seară// Până-n târziu/ Stelelor coapte,/ Până în gând/ Face-se noapte//“ etc. (**Înapoi în părinți**).

Tot dintr-o suferință autarhică prin care moartea își caută cifrul paradisiac se trage și al doilea ciclu al volumului, **Satul care moare**, grupând unsprezece elegii agonice ce răvnesc armonia contopirilor elementare: „.../ Jur împrejur e câmpul presărat./ Vara cu flori și iarna cu troiene./ Înfiorând tăcerea prin păduri,/ Viscolul, iarna, ca o fiară geme// Curând, curând nu vom mai fi deloc/ Uitărea ca o apă se întinde/ Și Codrul sfânt, lățindu-se mereu,/ În sânul lui din nou ne va cuprinde...“ (**Elegia a doua. Corul bătrânilor**). Agonia devine un fel de lingoare metafizică și viziunea lui Teofil Răchițeanu împinge drama pe un prag escatologic, captând sunetul mut al unei lumi moarte: „Bolnave casele se nălucesc pe deal/ Înnămolite-s apele-n fântâne./ În așteptarea fiilor pierduți./ Mai ard în prag măicuțele bătrâne...// Un gând în mine tânguie prelung./ Înfiorând tăcerea până-n stele./ Bolțile mari se clatină a plâns/ A întomnare și a spaima grele// Ce vreme, Doamne, ce amurg învins!/ Timpul e-un râu curgând printre ruine./ Sună o rugă-n aer – cât de stins! –/ Și nimenea de nicăieri nu vine...“ (**Elegia a patra**).

Efulgurații-le finale se întorc la o formulă ce topește confesiunea în meditație și reiau topica blagiană a viziunii de toamnă și de taină:

„Nu mă-ntreba căci nu știu. Nepătrunse/ Sunt toate, oh, toate, aici pe pământ./ Nu stăru. Întrebărilor toate/ Le răspund frunzele arborilor, toamna, căzând...“ Plânsul elementelor, ca și agonia ființei, rămâne litanic, integrate amândouă într-un scenariu expiativ ce nu se ferește nici de patină dar nici de bombasticismul romantismului beteag de tânjiri. Poet din alte vremi, Teofil Răchițeanu e un pustnic al melancoliei. Nu prea „căielnice“, în terminologia lui Cantemir, elegiile lui sunt, însă, cu prisosință „traghicești“.

Dicționar

de CLAUDIA ENE

Incepând cu numărul viitor, vă propunem o nouă rubrică, în continuarea celei de până acum, care se va ocupa, fără îndoială, tot de probleme de limbă, dar pornind numai de la lexic. Cu alte cuvinte, se vor schimba doar accentele și sfera de interes, mijloacele și scopurile rămânând aceleași. Vă vom propune fișe de dicționar ale cuvintelor care au intrat de curând în limbă, ale celor care și-au modificat sau și-au nuanțat sensul și, în fine, fișe pentru cuvinte speciale, cum sunt neologismele de lux (cuvinte care au cel puțin un sinonim în fondul vechi al limbii – a vexa, spre exemplu) sau cum sunt anumiți termeni de specialitate, pe care îi vehiculează presa (de pildă, a gaja, sinonim pentru a garanta și mulți alții). În atenția noastră vor sta în primul rând periodicele, considerând că ele reprezintă oglinda cea mai fidelă a limbii române strict contemporane, dar nu vom exclude nici cărțile actuale scrise sau traduse în română. Intenția este de a cuprinde în articolele noastre cât mai multe cuvinte-caz, care să se constituie pe cât posibil într-un dicționar-foleton comentat. Bineînțeles, vor avea atenția cuvenită și cuvintele-capcană (**fortuit**, spre exemplu, care, deși a fost de atâtea ori analizat, continuă să fie folosit cu alt sens decât acela pe care îl are: „forțat“, în loc de „întâmplător“) sau cuvintele cărora vorbitorul vrea neapărat să le extindă sensul – bunăoară a debuta; deși acceptat cu sensul „a-și face debutul într-o carieră, pe scenă etc.“ sau „(despre un autor) a publica prima lucrare“ (**DEX**), vorbitorul îl consideră un sinonim neologic pentru a începe, folosindu-l pentru orice fel de început: „cartea debutează cu o descriere“, „ziua va debuta cu cer senin“, „emisiunea va debuta cu...“.

Reamintim că nu ne interesează în mod particular problemele de corectare a exprimării, scopul nostru fiind doar acela de a-l îndemna pe cititor la o folosire conștientă a limbii, în măsura în care poate fi preocupat de acest lucru. Pornim totuși de la premisa că principala funcție a limbii este cea de comunicare și că aceasta nu se poate realiza în lipsa unor termeni comuni, utilizați cu accepții comune. În plus, sensurile cuvintelor stau la baza construcțiilor teoretice, care nu sunt posibile în prezența confuziilor semantice.

Din scrupule lexicografice, trebuie precizat și faptul că demersul nostru nu este unul pur lexicografic (nu ne gândim să oferim articole de dicționar îmbunătățite sau actualizate), ci, firește, unul eterogen, punând accentul când pe sensul cuvântului, când pe interpretarea lui. O parte din acestea le-am anticipat oarecum în articolul trecut, care s-a ocupat de **afacere** și **a specula**, iar în articolul următor, vom încerca să vedem cum stau lucrurile cu un alt cuvânt cu două fețe: **mesaj**.

Destinul și responsabilitatea filosofiei

Urmare în pagina 13

oricum că trebuie să reflectăm asupra acestui pericol pe care îl ascunde utilizarea, manipularea posibilă a unor conținuturi de gândire filosofică. Aș merge până la ideea că o anumită formă de raționalism, de raționalizare are o parte de responsabilitate în această evoluție. Teoreticienii totalitarismului au invocat întotdeauna principiul pretins rațional pentru a organiza în primul rând producția și administrația, guvernarea oamenilor ca o condiție a administrării lucrurilor. Cuvinte ca „raționalism“, „planificare“, „programare“ erau cuvinte utilizate constant în acest context economico-sociologic. Și aceasta era traducerea adesea caricaturală a ideii hegeliene de „rațiune a istoriei“ și, în măsura în care această rațiune a istoriei nu se realiza suficient de rapid, după gustul guvernanților epocii, s-a vrut accelerarea acestei mișcări de raționalizare, recurgându-se tocmai la violență, dar adăugându-se întotdeauna că această violență „merge în sensul istoriei“, că această violență nu ar fi decât „manifestarea raționalității care acționează în cadrul istoriei“.

Cred că atunci când reflectăm asupra sensurilor regimului totalitar trebuie să sesizăm una dintre originile cu siguranță filosofice ale acestuia, în ideea unei istorii universale care se supune unei raționalități ascunse – și care se îndreaptă, prin negativ, spre un viitor radios pentru umanitate, un fel de **parousia** – găsim aici o categorie a vechii metafizici antice, sau a religiilor salvării, – ca rezultat necesar al vieții colective. Cred că această idee e potențial periculoasă, așa cum s-a manifestat ea în efectele sale și cred că trebuie să reflectăm asupra legitimității unei astfel de viziuni a lumii totalizante, în care omul nu este decât o rotiță, în care libertatea omului se șterge în fața necesității pretinse a devenirii colective, considerate ca rațională, deci pozitivă. Cred că trebuie să ne desprindem de aceste filosofii totalizante ale istoriei care au condus acolo unde știm că au condus; cred că, în acest punct, responsabilitatea unei anumite filosofii, sau a unei anumite orientări a filosofiei e dificil de negat, iar motivul pe care l-ați invocat adineaori îmi pare el însuși dublu sau ambiguu în efectele sale.

Există o rațiune pe care trebuie să o apărăm, bineînțeles, pe care trebuie să o practicăm, care este o rațiune comunicantă și care se exprimă prin argumente, prin schimb de argumente între persoane, o rațiune deci, așa spune, nu dialectică – pentru că acest cuvânt a pierdut de asemenea ceva din sensul său originar – ci o rațiune dialectică și comunicantă care trebuie să se exprime prin discuția liberă, prin critica liberă, și, în primul rând, evident, și prin critica pe care ne-o adresăm (sau pe care ar trebui să ne-o adresăm) în mod constant nouă înșine cu ajutorul celorlalți. Dar există de asemenea în natura rațiunii o tendință de a reduce oricare

dintre secvențele istoriei, de o manieră generală, fenomenală, la niște secvențe necesare. Rațiunea vrea să recunoască – crede că poate recunoaște – o necesitate în fenomenele fizice. Și a reușit, foarte mult, o dată cu dezvoltarea științelor naturale. Dar rațiunea vrea să recunoască, de asemenea, o necesitate absolută, exprimabilă sub forma legilor științifice, în devenirea umană, și aici cred că se ascunde un pericol, pentru că această reducere a seriilor experimentale și a istoriilor umane, în special, la deducții, sau la derivații, va avea consecințe deduse în mod necesar din principiu. Această concepție asupra faptelor umane suprimă potențial libertatea, caracterul nedeterminat și imprevizibil al faptelor umane. Eu cred, deci, că raționalizarea faptelor umane, consecință îndepărtată și posterioară raționalizării faptelor fizice, faptelor naturale, presupune un pericol, care și-a evidențiat cu siguranță efectele sale negative în totalitarism.

Corneliu Mircea: Aș dori să reiau și să continuăm ideea pe care ați schițat-o ceva mai înainte, atunci când ați vorbit despre necesitatea dialogului. Se vorbește în general despre societatea totalitară unică. Noi, cei care am trăit aici, am trăit într-o societate închisă, profund scindată, atomizată, în care nici o ființă umană nu mai putea avea încredere deplină în cealaltă, în care nimeni nu mai putea dialoga liber, pentru că dialogul și gândirea adevărată au fost interzise. Cred că ne putem întreba atunci dacă nu cumva mult invocata **totalitate** (unică) nu e, de fapt, o formulă inadecvată pentru un gen de societate în care partea domină întregul – în numele întregului, dar, în realitate, în numele unei părți infime; și dacă nu cumva încremenirea eleată, înghețarea în această formulă profund scindată nu constituie esența sistemului totalitar care a încetat astfel de a mai fi „sistem“ în sensul autentic al conceptului de **systema** (care presupune o modalitate de relație autentică a părților într-un întreg).

Sistemul totalitar se distinge prin aceea că este profund disociat și că disociația se intensifică amenințător, manifestându-se ca disociere a aparenței de esență, ca disociere netă a puterii comuniste de masele supuse, ca disociere a limbajului formalizat de conținutul semantic autentic, ca disociere a gândirii intime de rostirea publică, ca disociere a unui individ de celălalt până la anihilarea părților, până la înscăunarea vidului în întregul sistem. Mă întreb, deci, dacă nu cumva fenomenul pe care îl descriu sociologii și filosofii are o cu totul altă esență: totalitatea clustrează și disociază, nu unește. De altfel, atunci când numim acest sistem paranoic (**paranoic**), cu alte cuvinte alături de spirit, alături de idee, sub idee, alături de realitate, **para-real** – și se știe că paranoia presupune autismul, profunda însingurare – nu am și postulat ideea că sistemul este un **antisistem**, non-dialogant, non-comunicativ, în care un ego, fie el supremul conducător, fie formațiunea restrânsă

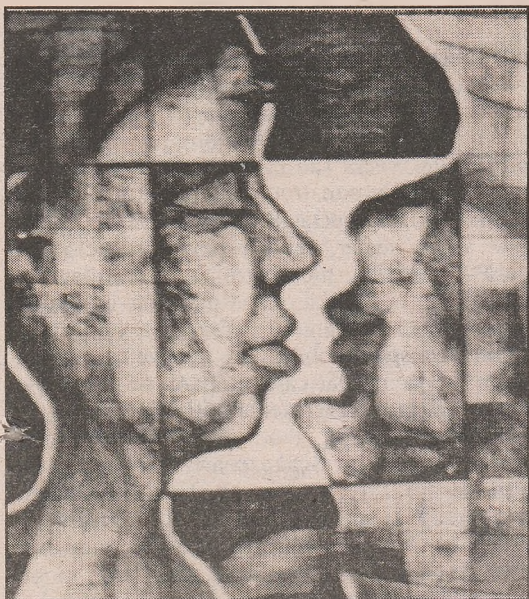
a nomenclaturii s-au infiltrat în suflete, golindu-le de conținut și aneantizând astfel tot ceea ce ar fi trebuit să întregască societatea. Pentru că a fi unic înseamnă a te unifica și pentru că, revenind la prima mea întrebare, a filosofa înseamnă a te cufunda în Ființă, a lua contact cu Ființa, a te cumineca cu Ființa și, prin Ființă, cu toți ceilalți oameni. Această bucurie a unificării autentice, societățile totalitare nu au cunoscut-o și nu au cultivat-o.

Pierre Aubenque: Sunt întru totul de acord cu ceea ce ați spus despre caracterul fals sistematic al totalitarismului care se prezenta ca un sistem și care nu era cu adevărat un sistem, dacă ne amintim, cum ați făcut-o dumneavoastră, că termenul grec **systema** presupune o complementaritate, o reciprocitate și, în consecință, o anumită autonomie a părților a căror înlănțuire, în cooperare, în dialog, s-ar putea spune, constituie tocmai totalitatea autentică a sistemului. Sunt de acord, deci: ceea ce ați cunoscut dumneavoastră în România și ceea ce s-a întâmplat și în alte părți sub forme, poate, uneori mai puțin dramatice, sau poate și mai dramatice – mă gândesc la Rusia Sovietică din timpul lui Stalin – aceste fenomene pe care le evocăm nu au reprezentat, fără nici o îndoială, o dezvoltare a principiilor filosofice (pe care le-au invocat, eventual, pentru a se justifica). Mă gândesc deci că în discuția noastră ne întrebăm, evident, cu poate preveni filosofia aceste efecte ale totalitarismului pentru a evita revenirea la el.

În primul rând, este un fapt constatată că regimurile totalitare sunt neîncredătoare tocmai în filosofia vie, spontană, liberă. Este adevărat de asemenea, că totalitarismul a avut ca efect o repliere a individului spre sfera vieții private; el putea continua să gândească în izolare, dar nu exista nici o expresie publică a acestei gândiri, nu existau schimburi publice de idei, în consecință nu existau controlul și fructificarea reciprocă ale ideilor. Toate acestea erau interzise, iar totalitarismul ajunsese, fără nici o îndoială, la un atomism social generalizat, la propria sa negație. Mă gândesc că aveți dreptate să spuneți că autismul era forma cea mai exacerbată a acestui totalitarism; autismul dictatorului era forma patologică a acestui totalitarism care era, în fond, cum ați spus, un **antisistem**.

Revin însă la ideea pozitivă pe care o recunoașteți ca fiind proprie sistemului, idee legitimă, proiectul legitim al unei unificări, experienței și, îndeosebi, a ființei; să spunem, orizontul universal al existenței noastre, **unificarea ființei**. Mă gândesc că există aici, într-adevăr, un proiect care este la fel de vechi ca filosofia, îndeosebi ca metafizica greacă – este vorba despre Parmenide, despre Platon, despre Aristotel, mai târziu despre neoplatonism. Este un proiect care a fost proiectul întemeietor al filosofiei și care s-a menținut în tot cursul istoriei sale. Cred că nu putem, efectiv, gândi ființa decât ca unitate a experiențelor noastre, deopotrivă în ce privește subiectul uman și obiectele posibile ale experienței. Dar cred că această unificare este un obiectiv filosofic efectiv nerealizabil, cu alte cuvinte că unificarea rămâne mereu un proiect ordonator care nu poate fi încheiat ca atare. Căci dacă unificarea ar fi împlinită – am vorbit despre aceasta adineaori – unificarea ar fi totalizare, și în măsura în care această totalizare ar fi prematură sau arbitrară, ea merge împotriva proiectului rațional și eliberator al filosofiei. Cred că unificarea nu este realizabilă în mod obiectiv, în sensul că ființa – care e, totuși, numele unității experiențelor noastre –, nu e obiectivabilă ea însăși.

Fragment din volumul **DIALOGURI DESPRE FIINȚĂ**, în curs de apariție la Editura **AMARCORD** Timișoara

In 1933, la câteva luni după venirea lui Hitler la putere, Oswald Spengler, un gânditor care avea să moară foarte curând, a publicat o carte despre Germania și dezvoltarea istorică a lumii, intitulată Ani hotărâtori, ea reprezentând testamentul lui politic. Salutând „revoluția națională“ care avusese loc o dată cu ascensiunea nazismului, el nu pregetă să avertiseze avertismentele cele mai drastice capeteniiilor acestuia, pe care le sfătuiește să nu se amețească sau să se culce pe laurii victoriei atunci dobândite. El vorbește de situația țării sale, ca „vatră a lumii“, dar și de poziția ei periculoasă, de țară care după 1918 ajunsese să se învecineze cu Asia, acea „zonă a lumii cea mai importantă din punct de vedere politic“.

Geografia s-a schimbat mult de atunci; în perioada primului război mondial, Germania nu era considerată a fi în Apus, ci era o putere central-europeană care împreună cu Austro-Ungaria și Italia erau chiar așa numite. Pentru noi, românii, „aliații noștri din Vest“ erau Anglia și Franța, plus Italia trecută de partea lor, dar căreia nimeni nu-i spunea că e în Sud. Ce joacă!, va spune cineva care nu cunoaște relativitatea reperelor geografice, niciodată stabile.

După 1918 Asia a făcut un mare pas spre Europa, chiar dacă Spengler simplifica mult și ne ignora prea de tot pe noi, pe cehi, pe unguri, pe polonezi, pe lituanieni. Dar, după 1948, aprecierea lui a devenit o tragică realitate; ce i rămăsese din al III-lea Reich se numea Germania occidentală, era realmente în Vestul Europei și, încă mai tragic, se învecina cu Asia. Noi, românii, deveniserăm în cadrul Kominformului (de la Praga sau București sau, mai exact, de la Moscova) o avangardă a Asiei.

Astăzi cine mai poate spune unde e Germania, unde suntem noi, ce a devenit chiar și geograficește Rusia, dacă e să-i spunem pe nume, să o considerăm până unde? Până la Vladivostok? În trecutul istoric, noi am fost ba aici, ba acolo, mai la dreapta sau mai la stânga. Pe vremea lui Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Petru Rareș sau Radu de la Afumați, eram o avangardă sau o ariergardă a Europei; acum nu mai suntem în Estul ei, cum am fost timp de o jumătate de veac, nici în Centrul ei, cum au unii compatrioți de ai noștri pretenția, ci în Balcani, un termen rușinos, pentru mine inacceptabil, fabricat în secolul trecut de Cancelaria de la Viena și respins de atâția patrioți români. Mai ales pentru o geografie „de la distanță“, specifică Europei de Vest și Statelor Unite, termenul global „Balcani“ este foarte utilizat și operativ; norocul nostru e că nimeni nu prea știe ce este el.

În timpul ultimului război noi, românii, ne-am lansat într-o aventură insolită spre Est, care s-a transformat într-o acțiune tipică de cotropire, în ciuda faptului că propaganda antonesciană a încercat s-o numească factice „Cruciada anti-bolșevică“. A fost în realitate o

Noi pe ce lume om fi?

de ALEXANDRU GEORGE

acțiune militară absurdă, sfârșită catastrofal și dusă alături de o putere imperialistă, atee și rasistă, care numai să planteze crucea pe zidurile Kremlinului nu intenționa. Nu e adevărat că în trecutul nostru noi fuseserăm niște lei, niște viteji fără frică, dar nici niște mielusei sau niște porumbei sau niște îngeri și martiri permanenți. Războiul din Est a arătat cu prisosință acest lucru și politica lui Antonescu față de „Transnistria“, declarată oficial zonă de jaf și colonizare, ne-au costat simpatia populației locale, pe care am pierdut-o pe mai multe generații – dovadă ce se întâmplă acum, când ostilitatea împotriva românilor a trecut și dincoace de Nistru și a fost speculată abil de ocupații ruși veniți după noi ca „liberatori“. (Perspectiva imperialistă a fost sporită de Antonescu până la a pretinde părți din Ucraina și începuse să fie exaltat domnitorul Moldovei Gheorghe Duca, fost efemer hatman al acestei uriașe țări, asupra căreia ne descoperim astfel un drept și noi.)

Partea cea mai gravă în cadrul acestei politici expansioniste de stil delirant a fost că am ajuns să ne confruntăm militaricește nu doar cu Asia lui Spengler, ci și cu foarte democratica Americă a anilor 40, care o fi fost ea înfeudată plutocrației iudaice sau marelui capital, masoneriei și, în cele din urmă, Diavolului, după cum spunea propaganda antonesciană, întâlnindu-se în inventarea de termeni infamanți cu comuniștii, dar era o realitate copleșitoare.

Confruntarea aceasta a fost tragică și s-a încheiat cu un dezastru național, deși, în principiu, nu e totdeauna rău să cauți contacte și vecinătățile cu S.U.A., deinde cum o faci. Ar fi de văzut ce cred alde Cuba, Nicaragua, Panama dar și Mexicul, o țară cu o istorie oscilantă de conflicte dramatice și de colaborări rodnice cu uriașul de dincolo de Rio Grande del Norte. Vecinătatea cu el e o problemă de mare gravitate, dar și de imens profit; să ne gândim la situația Canadei, despre care de cel puțin 50 de ani eu tot aud că a fost înghițită de marele și unicul ei vecin și a devenit după război al nu știu câtealea stat al acestuia. În realitate, Canada este o țară foarte bine precizată, care a știut să profite enorm de toate aceste contacte, nu a fost anexată de nimeni, iar din punct de vedere al echilibrului economic și social stă mult mai bine decât întreg continentul din care face parte.

Profitând de caracterul lax al „geografiei“, și Japonia a urmat o linie interesantă; în 1941, în conducerea ei a prevalat politica unei clici reacționare și agresive, care a provocat o confruntare militară cu o țară a cărei vecinătate a căutat-o cu tot dinadinsul. După dezastru, reprezentanții liniei opuse au dus-o la proșteritate, timp de vreo două decenii S.U.A. fiind singurul partener, client și

vecin al Japoniei. Astăzi ea și-a reluat avântul formidabil, căutând vecinătățile cu întreaga lume și repetând în bună măsură situația Angliei în secolul al XIX-lea. Se apropie și de noi, dar noi cum vom răspunde?

Geografia e vizibil atât de fluctuantă încât orice formă de blocare, mai ales sub pretextul „apărării“ naționale, a devenit o naivitate și o stupiditate nocivă. Nu trebuie să așteptăm oferte și vizitatori, trebuie să-i căutăm. Mentalitatea predominantă trebuie să fie schimbată, căci pentru naționaliștii noștri din trecut idealul izolării și purității părea a fii bascii, care trăiesc în Pirinei, misterioși și specifici, fără nici o inițiativă istorică decât de a arunca în capul trecătorilor, mereu nedoriți, săgeți și bolovani. Atâta timp cât ne vom închide artificial și culpabil în formula gen „spațiul mioritic“ și nu ne vom rușina caracterizându-ne orizontul spiritual cu un nume de oaie, nu ne vom cunoaște identitatea, iar străinii nu ne vor recunoaște pretențiile. Niciodată românul n-a fost determinat de ceva gen alternața deal-vale, ci măcar de aceea mult mai amplă munte-deal-câmpie-mare, din fericire prezentă în ceea ce e și acum statul român.

Istoria forțează mereu geografia, admitând că aceasta ar vrea să rămână fixă; gluma aceea de largă circulație, cu elevii unei clase care nu erau în stare să spună care sunt granițele Uniunii Sovietice, până când istețul Bulă răspunde just: – U.R.S.S. se mărginește cu cine vrea!, e mai mult decât semnificativă. În realitate, Rusia bolșevică n-a știut să se învecineze nici cu noi, nici cu China, nici cu Cehoslovacia, dar nici cu Afganistanul, aproape cu nimeni dacă exceptăm India. O dovedește acum în cazul Japoniei, una din rarele țări care vrea să se învecineze cu ea și față de care se încăpățânează cu obtuzitate în vechea-i atitudine.

Opțiunea vecinătății e și pentru țara noastră, în clipa de față, o problemă de definiție națională.

A face pluta

de MARIAN POPESCU

Este un stil simplu, cel mai simplu și foarte economicos: să faci pluta este și o stare de abandon inertial, plăcut, poate recuperator? Numai că nu are cum să dureze la nesfârșit căci, la un moment dat, va trebui să te îndrepti spre un țarm. Situația descrisă atât de străveziu mai sus ar fi potrivită pentru multele stagnări observabile astăzi la noi. Lumea teatrului nu este exceptată: aici, la cinci ani după demontarea aparatului cenzurii, se poate remarca abia începutul unei crize.

Care sunt caracteristicile acesteia? Teatrul ca instituție este în continuare legat foarte trainic de unele dintre structurile statului care îl finanțează, îi ordonează schema de personal, îi permite să se „miște” economic și financiar în rama sistemului legislativ economic așa cum este acesta în funcțiune în acest moment. Aici nu a început nici mica nici marea privatizare. În teatrul nostru nu a început nici un fel de reformă: cosmeticele, da, se mai găesc pe ici pe colo. Intenția de reformă, acolo unde a dat semne că ar fi să se producă, a fost stopată în fașă, o fașă destul de grosolană, cu microbi antedecembriști.

Teatrul mai comportă – este bazat structural pe aceasta – o realitate umană pe care, în mod real sau numai de drag, depinde de caz – o numim muncă în comun, spirit de echipă, marii noștri actori, marii noștri regizori etc. Aceștia, însă, sunt foarte puțini. Majoritatea sunt alții. Actuala structură a antreprizei teatrale – de la

subvenție până la încadrarea tarifară – îi avantajează pe ultimii. De ce? Contractul personalului artistic din teatru poartă încă marca aceluși nefast mod de a nu diferenția, ci de a considera nivelul comun drept indice de referință. Se știe cât de greu este astăzi, pentru un director de teatru, să onoreze – la pretențiile cuvenite – un actor „împrumutat” de la alt teatru sau un regizor care colaborează cu o altă instituție decât aceea unde este angajat. Căci numirea directorului de către factorul subvenționator nu se produce atât pe o bază de încredere în competența aceluși cât, mai degrabă, pe una de afinități sau sisteme încalcitate de relații de alt ordin.

Spectacolul de teatru la noi cultivă în continuare opera clasică: Shakespeare, Molière, Cehov au apărut tot mai frecvent în repertorii. În unele cazuri, unde e clar că nu poate fi vorba de „performanță”, s-a scontat mai mult titlul de glorie împrumutat ilicit de la valoarea capodoperei. Cât despre piesa contemporană, românească sau străină, situația este la fel de gravă. Gravă? Adică? „Școala de regie” de la noi a educat foarte puțin în spiritul abordării directe a contemporaneității: când, însă, acest lucru s-a întâmplat, era vorba de recursul la clasic pentru a vorbi contemporanului de azi. Regizorul este încă extrem de legat de „piesa de teatru” pentru a-și mai exersa marea creativitate și fantezie – indubitabile în cazurile celor mai importanți – și pe alt „material” literar-dramatic: adaptări ale prozei, scrisori, scenarii scrise special pentru teatru etc. Eu nu cred că

regizorul poate fi „obligat”, determinat, atenționat să pună în scenă ceea ce ni se pare nouă că „lipsește” în acest moment pe piața teatrală: piesă nouă românească, cutare autor străin sau român etc. Dramaturgul român, de pildă, mai vechi sau mai nou, nu se află încă într-o relație constructivă, reală cu lumea creatorilor de spectacol. Scrisul pentru teatru este văzut sectar, dintr-o perspectivă „glorioasă”, definitivă: nici teatrul, nici dramaturgul nu au cum la această oră să intre într-un dialog real în vederea realizării versiunii textului aptă să fie baza spectacolului. E o tradiție care la noi nu are rădăcini, dar care, se pare, se potrivește foarte puțin vechii mentalități din teatru. În această privință, în mod „bizar” nimeni nu-și mai amintește de Shakespeare, Molière și de alții despre care se știe că, fiind practicieni nemijlociți ai spectacolului, au scris în directă relație cu „facerea” teatrului. Acest lucru nu este uitat de englezi sau francezi unde, firește că nu întâmplător, foarte adesea, scriitorul este inclus în antrepriza teatrală. Dacă tot ne place nouă să ne lăudăm cu succesele teatrului nostru în străinătate, pe care le reverberăm la noi spunând că suntem nemaipomeniți, ar trebui, poate, să ne întrebăm: în comparație cu cine? Căci, să recunoaștem, noi am văzut în România extrem de puțin din cel mai interesant, cel mai bun teatru produs în Occident sau în Est. Întrebarea și-au pus-o și unele medii teatrale britanice în deceniul șapte când, tot așa, se afirma adesea actorul britanic este cel mai... S-a observat atunci – și o consecință a fost fondarea Festivalului Internațional de Teatru din Londra (LIFT) – că publicul britanic nu avea teme de comparație. Abia atunci turnee, mai mari sau mai mici, creșterea frecvenței în schimburile teatrale, spectacole asiatice, franceze, italiene sau germane au putut oferi imaginea dinamică a ideii de teatru așa cum atât de divers este ea văzută în lume. Lăsând numai puțin deoparte autoadmirația, narcisismul lui „a face pluta”, acele teatre au obținut o credibilitate în ordine artistică și comunicațională.

Ar mai fi de spus și că, uneori, a face pluta înseamnă că nici „nu prea” știi să înoți...

cinema

Generația '70 (II)

de MANUELA CERNAT

La începutul anilor '70, în lumea filmului românesc intra bătaios o nouă și orgolioasă pleiadă de tineri regizori, operatori și filmologi, a patra, de la război încoace. După o pauză de mai bine de un deceniu, IATC-ul reîncepea să injecteze în arterele studiourilor vitalitatea și îndrăzneala unor tinere talente nerăbdătoare să-și impună personalitatea și crezurile. În numai câțiva ani, din succesiunea promoțiilor secțiilor de regie, operatorie și filmologie avea să se închege un viguros Nou Val pe care, atunci, am preferat să-l cuprind sub sigla „Generația '70” pentru că în periodizarea internațională a cinematografului, sintagma „Noul Val” desemna un fenomen circumscribit unei epoci deja revolute, anilor '60.

Prezența masivă a acestei „Generații '70” în viața cinematografică a decadelor '70 – '80 s-a dovedit dublu benefică: prin afirmarea propriei vitalități și prin declanșarea în rândurile „veteranilor” a unei binevenite stări de îngrijorare din care s-a născut nu un complex, ci o relansare spectaculoasă a traiectoriilor individuale, debutanții de ieri simțindu-se

moralmente obligați să răspundă cu maximul lor potențial la noul turm al valorilor declanșat inerent de simpla apariție a debutanților aceluși nou timp. Că nu era vorba de o întrecere a vârstelor, care ca orice competiție de ordin biologic deține o anume doză de neloyalitate, ci de una superioară, a spiritelor, o dovedea chiar componenta „Generației '70”, ea însăși eterogenă la capitolul contingent (la absolvirea facultății Dan Pița avea 31 de ani, Dinu Tănase 22, iar Mircea Daneliuc 30) dar solidară în transcendent, în dorința pătimașă de răsturnare a unor ecuații estetice perimate, vetuste.

Din multitudinea de regizori lansați până la sfârșitul deceniului, nu toți își vor câștiga dreptul la un loc sub stindardele „Generației '70”, sinonimă de la un anumit stadiu înainte cu o grupare de elită alcătuită pe bază de afinități electice și din care, fie ei proaspăt ieșiți de pe băncile Institutului, ori proveniți din secunzi cu vechi state de serviciu la Bufta, se vor exclude singuri toți aceia pe a căror carte de vizită cuvântul cineast nu va desemna o vocație ci o simplă profesie.

Conștienți că pe umerii lor apasă răspun-

derea, deloc ușoară, de a înfăptui ceea ce nu izbutise generația precedentă, care în absența unei platforme estetice comune nu ajunsese să închege o școală, un curent sau măcar un Val, conștienți deci că lor le stătea în putere să alcătuiască Nou Val al filmului românesc, dar că veneau prea târziu față de reperele cinematografului mondial, noii sosiți erau ferm hotărâți să compenseze acel decalaj prin forța limbajului și a scriiturii cinematografice, prin revitalizarea noțiunii de realism și mai ales prin curajul asumării unei viziuni personale. Curaj care echivala cu a lupta împotriva prejudecăților nu numai formale și de tot felul, acumulate și deghizate de-a lungul anilor sub haina rutinei. Într-un cuvânt, ei propuneau breslele cineaștilor un pariu ambițios: adoptarea drept unic criteriu de selecție a valorilor gradul de combustie artistică, iar ca statut moral al profesiei, starea de permanentă veghe, civică și estetică a conștiințelor.

O asemenea intransigență, de natură să revoluționeze multe tabieturi, izvoră din romantice elanuri ale tinereții ci dintr-o lucidă, aproape dureroasă cântărire a realităților. Adevărul este că filmul românesc se afla la acel sfârșit și început de deceniu într-un serios impas. El era sie însuși dator să tindă spre prestigiul intelectual dobândit deja de multă vreme de creația națională în celelalte sfere ale culturii.

Orice generație aduce cu sine o nouă vârstă culturală, un nou spirit. Cineaștii „Generației '70” aduceau o privire adevărată asupra realităților României. O realitate a realismului, în sensul celebrei definiții a lui Brecht: „realism nu înseamnă să arăți lucruri adevărate ci să le arăți așa cum sunt ele cu adevărat”.

Linia cuvântătoare

de CORNELIU ANTIM

stantin Isar, de la galeria „Orizont“, este o pledoarie în favoarea tendințelor și deschiderilor pe care le manifestă artele grafice în acest final de secol. Fiecare dintre cei doi artiști s-a făcut remarcant, încă din anii studiilor, prin penetranța simbolisticii utilizate și prin relevanța alegoriei sau metaforei plastice. Date care anunțau capacitatea unui discurs artistic coerent și inteligibil. Asemenea atribute nu le posedă decât cei ce dețin un arsenal tehnic de mijloace capabil să le dea libertatea deplină a mișcării ideilor și imaginației creatoare. La Oana Mureșan acest exercițiu dobândește un accent calofil mai pregnant, elementele de raportare la spațiul simbolic propriu mitologiei și literaturii, îndeosebi, fiind cele care, în expoziția de la „Orizont“, dau nota distinctivă a viziunii plastice a artistului. Componentele simbolice sunt atent elaborate, cu o meticulozitate descriptivă ce devine uneori stingheritoare, prin încorsetarea aproape didacticistă a întregii construcții grafice. Artistă, mult mai degajată în domeniul miniaturii textile și al ambientului, pare în acest caz excesiv preocupată de respectarea acurateții modelelor/pretextelor obiective, în dauna fanteziei discursive și compoziționale, care altfel, dau vigoare și frumusețe liniei în susținerea unei idei.

Iuri Isar, în schimb, lasă liber jocul imaginației. El nu preia simboluri prefabricate, evită tentația locului comun sau a citatului, oricât de doct sau de elocvent ar fi el. Personalitatea artistului se afirmă nu prin însușirea motivelor

deja știute și recombinația lor conform unor algoritmi proprii, ci prin dominarea materiei și a orizontului tematic și cultural, pe care îl cercetează și-l introduce în ecuațiile sale grafice. De data aceasta, Iuri Isar, îndeobște recunoscut pentru versatilitatea harului său metaforic și pentru narativitatea fabulistică a suitelor sale grafice, recurge la un limbaj mai concis, focalizat pe un simbol arhetipal, adus, însă, într-o ipostază vizionară foarte modernă, care pleacă de la un concept: **Omul prizonier sieși și tarelor sale.** O miză plastică izvorâtă dintr-un precept moral și filosofic. Artistul glosează pe această temă prin intermediul unei poetici a ludicului. Reprezentările sale au simplitatea rostirilor grave, esențiale, deși totul pare înveșmântat în roba ingenuității. Un grafician cu o disponibilitate de modelare a liniei după imponderabila făptură a gândului, care va avea un cuvânt de spus în arta noastră contemporană.

Într-o ierarhie neoficială a artelor, altele decât literatura, în stare să se apropie de elocința cuvântului, scris sau rostit, grafica s-ar situa în fruntea listei. Capacitatea acestei foarte vechi deprinderi artistice (desenul, scrijelitura, incizia pe materiale moi și degradabile, cel mai adesea) de a da stări, afecte, gânduri, forme simple și simbolice de comunicare, este certificată de argumente arheologice infailibile. Prima secvență plastică îndrăznită de om a fost, probabil, o linie. Literaturizând puțin și altfel spus – **înfiiorarea unui gând pe-o palmă de țărână.**

În lungul parcurs al istoriei civilizației, desenului și tuturor „derivatelor“ lui le-au fost hărăzite pozițiile de avangardă, fiind, în același timp, temelia absolută în devenirea oricărui edificiu plastic, **alfa și omega întregului univers al artelor vizuale.** Fără a-și perverti în orgoliu acest destin cardinal, graficienii și-au atras, în acest secol cu precădere, faima de filosofi și poeți ai liniei. O figură de stil, desigur, ce vrea să indice, dincolo de evoluția și diversificarea extraordinară a mijloacelor de expresie specifice, formele de simbioză ce s-au încheșat între artele grafice și celelalte domenii ale spiritualității creative. Suportul cultural al oricărui demers grafic s-a extins și s-a aprofundat permanent, devenind cu timpul o condiție esențială a înșeși ființei sale. Forma predilectă dialog a graficianului este una eminentemente polemică, chiar dacă, aparent, ea pare dominată de elemente simbolice și descriptive.

Așa privind lucrurile, expoziția tinerilor plasticieni, May Oana Mureșan și Iuri Con-

Lumea literară

■ La Amsterdam a apărut revista „Roemenie Bulletin“, sprijinită de Comitetul pentru România, fondat în 1988, al cărui președinte este un bun prieten al țării noastre, Coen Stork. Redactorul șef nu-i altul decât compatriotul român, Sorin Alexandrescu. Publicul olandez e informat despre evenimintele politice, economice și culturale din România, despre relațiile bilaterale dintre cele două țări. Câteva rubrici sunt fixe: „România zi de zi“, „Cronica politică“, „Opinii“, „Interviul“. Pe lângă acestea sunt inserate scurte texte literare, recenzii, comentarii economice, anunțuri. Partea grafică a revistei e asigurată de Jan Willem Bos și Cornelia Golna.

■ Cu mulți invitați și la fel de mulți admiratori, s-a lansat în trei locuri, în aceeași zi (13 martie a. c.) volumul de proză „Imitație de coșmar“, de Ana Blandiana. Au omagiat-o

Doina Uricariu, Laurențiu Ulici, Nicolae Manolescu, Emil Constantinescu, Victor Rebenciuc. Cartea s-a tipărit la editura **Du style.**

■ „Strigătul umbrei“, cartea lui Alexandru Ciocâlteu, a fost prezentată la Rotonda Muzeului Literaturii Române de Valentin F. Mihăiescu și Mircea Ciobanu. Organizatori: Clubul Rotary Internațional București, Muzeul Literaturii Române și Ambasada Ordinului Suveran de Malta.

■ Semnalăm, colegial, apariția primului număr al revistei „Rostirea românească“, editată de Casa de Presă și Editură „Cultura Națională“ – București, avându-i la conducere pe Mircea Tomuș, Anghel Dumbrăveanu și Rodica Braga. Printre cei care semnează, îi descoperim pe Constantin Noica, Geo Bogza,

Alexandru Balaci, Dumitru Radu Popescu, Ion Horea, Anghel Dumbrăveanu, Mircea Tomuș, Adrian Munțiu, Adam Poslojic, Ioan Flora și mulți alții.

■ Pe lângă o mare carte a trecut Haralambie Grănescu, personaj al unor întâmplări extraordinare, agățat de securitate în anii '50, târât de aceasta – pesemne! – în detenție, intrat în niște jocuri pe care le-a urât și le-a divulgat fără scrupule. Poate de aceea atâta sinceritate în paginile sale, dar și o savoare cum în puține scrieri se mai găsește azi. Numai că, așa cum afirmam, paginile nu pot fi considerate nici **roman** și nici **memorii**, fiindcă autorul e lipsit de o strategie epică, adunând, de-a valma, tot ceea ce a trăit nemijlocit, ca și observații, nu întotdeauna pertinente. Scuzele și lamentațiile frecvente nu-i aduc nici un beneficiu. Faptul că a avut curajul și demnitatea de a dezvălui practicile dubioase la care și el a contribuit, îl absolvă, într-un anume fel, de vină pe autorul acestor dezlănate dar, pe alocuri, captivante pagini.

Gabriel Garcia Márquez

OCHI DE CÂINE ALBASTRU

Latunci m-a privit. Credeam că mă privea pentru întâia oară. Dar apoi, când s-a întors ocolind sfeșnicul, iar eu îi simțeam mai departe pe umăr, în spatele meu, privirea alunecoasă și grea, am înțeles că eu eram cel care o privea pentru întâia oară. Am aprins o țigară. Am tras în piept fumul aspru și tare, înainte de a face să se învârtască scaunul, ținându-l în echilibru pe unul din picioarele dinapoi. După o clipă am văzut-o acolo, așa cum stătuse în toate nopțile, dreaptă lângă sfeșnic, privindu-mă. Vreme de câteva minute n-am făcut altceva decât să ne privim. Eu o priveam stând pe scaun, ținându-l în echilibru pe unul din picioarele dinapoi. Ea, dreaptă, cu o mână lungă și nemișcată pe sfeșnic, privindu-mă. Îi vedeam pleoapele luminate ca în fiecare noapte. Atunci mi-am amintit de cuvintele din totdeauna, și le-am spus: „Ochi de câine albastru“. Ea mi-a răspuns fără să-și ia mâna de pe sfeșnic: „Așa. N-o să mai uităm niciodată“. Ieși din cercul de lumină, suspinând: „Ochi de câine albastru. Am scris cuvintele astea peste tot“.

Am văzut-o îndreptându-se spre măsuța de toaletă. Am văzut-o apărând în oglinda rotundă, privindu-mă acum, la capătul unui dus și întors al luminii socotite matematic. Am văzut-o cum nu-și mai lua de la mine ochii mari de cenușă aprinsă: cum mă privea pe când își deschidea pudriera încrustată cu sidetrandafiriu. Am văzut-o cum își pudra nasul. Când termină, închise pudriera, se ridică iar în picioare și se îndreptă din nou spre sfeșnic, spunând: „Mi-e teamă că cineva o să viseze camera asta și o să-mi răscolească lucrurile“; și întinse deasupra flăcării aceeași mână lungă și tremurătoare pe care și-o încălzise înainte de a se așeza la oglindă. Și zise: „Nu ți-e frig“. Iar eu am spus: „Uneori“. Ea a mai zis: „Trebuie să-ți fie acum“. Și atunci am înțeles de ce nu puteam să stau singur pe scaun.

Frigul era cel care îmi dădea certitudinea singurătății mele. „Acum îmi este – am spus. Și e ciudat, pentru că noaptea e blândă. Poate mi s-a răsucit cearșaful.“ Ea nu răspunse. Se îndreptă încă o dată spre oglindă și eu m-am învârtit iar cu scaunul ca să mă întorc cu spatele la ea. Fără s-o văd, știam ce face. Știam că se așezase din nou în fața oglinzii, văzându-mi spinarea, care avusese timp să ajungă până în străfundul oglinzii și să-i întâlnească privirea, care și ea avusese exact atâta timp cât îi trebuia ca să ajungă până în străfund și să se întoarcă – mai

înainte ca mâna să aibă timp să schițeze o a doua mișcare – până la buzele pe care și le dăduse cu ruj, când ridicase prima oară mâna în fața oglinzii. Vedeam înainte peretele neted, care părea o altă oglindă oarbă unde n-o vedeam – era așezată în spatele meu –, dar mi-o imaginam unde ar fi stat dacă în locul peretelui s-ar fi aflat o oglindă. „Te văd“ – i-am spus. Și am văzut pe perete de parcă ea și-ar fi ridicat ochii și m-ar fi văzut stând pe scaun cu spatele la ea, în străfundul oglinzii, cu fața întoarsă spre perete. Am văzut-o apoi coborându-și pleoapele, încă o dată, și rămânând cu ochii ațintiți domol spre bluză de pe ea, fără o vorbă. I-am spus iar: „Te văd“. Și ea își desprinsă ochii pe de bluză. „Nu-i ou putiță“, spuse. Am întrebato de ce. Iar ea, cu ochii plecați din nou spre bluză: „Fiindcă stai cu fața la perete“. Atunci m-am învârtit cu scaunul. Aveam țigara în gură. Când am ajuns în fața oglinzii, ea se afla tot lângă sfeșnic. Acum își ținea mâinile deschise deasupra flăcării, ca două aripi de găină desfăcute, părjolindu-se, iar chipul îi era umbrat de propriile-i degete. „Cred că o să răcesc“, – spuse. Pesemne că orașul asta-i înghețat“. Își întoarse chipul în profil și pielea-i de aramă dogorită se întunecă pe neașteptate. „Fă ceva ca să nu răcești“ – am spus. Și ea începu să se dezbrace, lepădându-și mai întâi bluza, apoi tot ce mai avea pe ea. I-am spus: „Să mă întorc la perete“. Ea răspunse: „Nu. Ai să mă vezi oricum, așa cum m-ai văzut când eram cu spatele“. Abia-și sfârșise vorba și se afla aproape goală, cu flacăra prelingându-se pe pielea-i aramie. „Mereu am tot vrut să te văd așa, cu pielea de pe pânțele adâncită, de parcă ai fi făcută din metal“. Și, mai înainte de a-mi da seama că vorbele mele păreau de prisos în fața golicuniei ei, rămase nemișcată, încălzindu-se la lumina sfeșnicului, și spuse: „Uneori cred că sunt de metal“. Păstră o clipă de tăcere. Poziția mâinilor ei deasupra flăcării se schimbă ușurel. I-am zis: „Uneori, în alte vise, am crezut că nu ești altceva decât o statueta de bronz de prin vreun colț de muzeu. Poate de asta ți-e frig“. Iar ea spuse: „Uneori, când dorm pe partea inimii, simt cum trupul mi se golește și pielea mi se face ca o foiță de metal. Atunci, când sângele îmi zvâcnește înlăuntru, simt de parcă cineva mi-ar bate cu degetele în pânțele și-mi aud sunetul de aramă în pat. De parcă-ăș fi, așa cum spui tu: din metal laminat“. Se apropie și mai mult de sfeșnic. „Mi-ar fi plăcut să te aud“, i-am spus. Iar ea zise: „Dacă o să ne întâlnim vreodată, pune-ți urechea în dreptul coastelor mele, când

dorm pe partea stângă, și ai să mă auzi sunând. Totdeauna mi-am dorit s-o faci“. Am auzit-o respirând adânc pe când vorbea. Și mai spuse că ani în șir nu făcuse nimic altceva decât asta. Viața ei era menită să mă întâlnească în realitate, cu ajutorul acestor cuvinte de recunoaștere: „Ochi de câine albastru“. Și pe stradă le spunea cu voce tare, căci acesta era un fel de a vorbi singurei ființe de pe lume care ar fi putut să le înțeleagă:

„Eu sunt cea care-ți apare în vis noapte de noapte și-ți spune cuvintele astea: «Ochi de câine albastru». Și mai spuse că se ducea prin restaurante și le zicea chelnerilor, înainte de a da comanda: «Ochi de câine albastru». Dar chelnerii îi făceau o plecăciune respectuoasă, fără să-și poată aminti vreodată că ar fi spus așa ceva în visele lor. Scria apoi pe șervețele și zgâria cu cuțitul pe lustrul meselor: „Ochi de câine albastru“. Și pe geamurile aburite de prin deteluri, gări și toate clădirile publice, scria cu degetul arătător: „Ochi de câine albastru“. Povesti că odată nimeri într-o drogherie și dă peste același miros pe care-l simțise în camera ei, într-o noapte, după ce mă visase. „Trebuie să fie pe aproape“, se gândi, văzând pardoseala curată și nouă a drogheriei. Se apropie atunci de vânzător și-i zise: „Visez mereu un bărbat care-mi spune: «Ochi de câine albastru»“. Vânzătorul o privise în ochi și ea adăugase: „Trebuie să-l întâlnesc pe bărbatul care-mi spune în vis cuvintele astea“. Și vânzătorul izbucni în râs și se mișcă în spațele tejghelei. Ea privea mai departe pardoseala curată și simțea mirosul. Își deschise geanta și îngenunchea și scrise pe pardoseală, cu litere mari roșii, cu rujul de buze: „Ochi de câine albastru“. Vânzătorul veni lângă ea. Îi zise: „Domnișoară, ai murdărit pardoseala“. Îi dădu o cârpă udă, spunându-i: „Acum șterge-o“. Și ea mai povesti, stând încă lângă sfeșnic, că-și petrecuse toată după-masa îngenuncheată, frecând pardoseala și spunând: „Ochi de câine albastru“, până când lumea se strânse la ușă, zicând că e neună.

Când termină de vorbit, eu stăteam tot în ungher, pe scaun, ținându-l în echilibru. „În fiecare zi mă străduiesc să-mi aduc aminte cuvintele cu care trebuie să te întâlnesc, i-am spus. Acum cred că până mâine n-o să le uit. Totuși, mereu spun așa și, când mă trezesc, mereu uit cuvintele cu care pot să te întâlnesc“. Atunci zise: „Chiar tu le-ai născocit încă din prima zi“. Iar eu i-am răspuns: „Le-am născocit pentru că ți-am văzut ochii de scrum. Dar nu mi

le amintesc niciodată a doua zi". Și ea, cu pumnii strânși, lângă sfeșnic, trase adânc aer în piept: „De-aș putea măcar să-mi amintesc în ce oraș am scris cuvintele astea“. Dinții mărunți îi străluciră în bătaia flăcării. „Aș vrea să te ating acum“, am spus. Ea-și ridică fața, până atunci plecată fiindcă privea lumina: își ridică privirea arzătoare, dogorind ca și ea, ca și mâinile ei: iar eu am simțit că m-a văzut, stând în ungher și legănându-mă cu scaunul. „Nu mi-ai spus-o niciodată“, zise. „Acum vreau într-adevăr“, i-am spus. De după sfeșnic, îmi ceru o țigară. Chiștocul îmi dispăruse printre degete. Uitasem că fumam. Spuse: „Nu știu de ce nu-mi pot aminti unde am scris cuvintele“. Iar eu i-am răspuns: „Cum nici eu nu știu de ce n-o să mi le pot aminti mâine“. Și ea spuse, tristă: „Nu. Uneori cred că și asta a fost tot în vis“. M-am ridicat în picioare și m-am îndreptat spre sfeșnic. I-am întins țigara. Ea o strivi în gură și se înclină pentru a o apropia de flacăra, înainte ea eu să apuc să aprind chibritul: „Într-un oraș din lume trebuie să stea scris pe toate zidurile cuvintele astea: «Ochi de câine albastru»“ – am spus. „Dacă mâine mi le-aș aminti, aș porni să te caut“. Ea-și ridică din nou capul și acum avea țigara aprinsă între buze. „Ochi de câine albastru“, suspină, aducându-și aminte, cu țigara atârându-i spre bărbie și cu un ochi pe jumătate închis. Apoi trase fumul în piept, cu țigara între degete, și exclamă: „Acum e altceva! Încep să mă încălzesc!“ Rosti asta cu glasul cald și sfios, parcă n-ar fi vorbit de fapt, ci ar fi scris cuvintele pe o hârtie și ar fi apropiat hârtia de flacăra pe când eu citeam: „Încep – și ea ar fi stat tot cu foaia între degetul mare și arătător, întorcând-o, în vreme ce ardea și eu terminam de citit – ...să mă încălzesc“, mai înainte ca foaia să ardă de tot și să cadă pe podea zbârcită, prefăcută în scrum ușor: „Acum e mai bine, am

spus. Uneori mi-e teamă să te văd astfel. Tremurând lângă sfeșnic“.

Ne vedem de câțiva ani. Uneori, când eram împreună, cineva de afară scăpa pe jos o linguriță și ne trezeam. Încetul cu încetul ajunserăm să înțelegem că prietenia noastră era subordonată lucrurilor și evenimentelor celor mai simple.

Întâlnirile noastre sfârșeau mereu așa, începând cu visul acela îndepărtat în care rotisem scaunul pe picioarele dinapoi și mă aflasem față în față cu o necunoscută cu ochii cenușii. În visul acela am întrebat-o pentru prima oară: „Cine ești?“ Și ea mi-a răspuns: „Nu-mi amintesc“. I-am spus atunci: „Dar cred că ne-am văzut înainte“. Și ea zise, nepăsătoare: „Cred că odată te-am visat, am visat chiar camera asta“. Iar eu i-am spus: „Așa-i. Încep să-mi aduc aminte“. Și ea mai spuse: „Ce curios! Precis ce ne-am mai întâlnit în alte vise“.

Trase de două ori din țigară. Eu stăteam tot în picioare în fața sfeșnicului și deodată am rămas cu ochii la ea. Am privit-o din cap până-n picioare și era încă arămie; dar nu mai părea de metal dur și rece, ci de aramă galbenă, moale, suplă. „Aș vrea să te ating“, i-am spus încă o dată. Iar ea răspunse: „Ai strica totul“. Eu am adăugat: „Acum nu mai contează. Ar fi de-ajuns să întorcem perna pe partea cealaltă ca să ne întâlnim din nou“. Și i-am întins mâna pe deasupra sfeșnicului. Ea nu se clinti. „Ai strica totul“, spuse iar, mai înainte ca eu s-o pot ating. „Dacă te întorci dincolo de sfeșnic poate ne-am trezi speriați, în cine știe ce parte a lumii“. Eu am insistat însă. „Nu mai contează“. Și ea spuse: „Dacă am întoarce perna, ne-am întâlni din nou. Dar tu, când ai să te trezești, vei fi uitat totul“. Am făcut câțiva pași spre ungher. Ea rămase în urmă, încălzindu-și mâinile la flacăra. N-am apucat să ajung la scaun când am auzit-o

roza vânturilor

KOSTAS KORSAKAS (Grecia)

Jubileu

Și jubileul tău
la fel ca al celorlalte
somități:
Discursuri,
ramuri verzi,
telegrame cu toptanul,
buluc de oaspeți,
gazetele relatează pe larg.
Totul este aici.
Lipsește: piatra-ți funerară.

În românește de
Petre Stoica

spunând în spatele meu: „Când mă trezesc la miezul nopții, mă răsucesc în pat de pe o parte pe alta, cu marginile pernei arzându-mi genunchii și repetând până-n zori: «Ochi de câine albastru»“.

Am rămas cu fața la perete. „Se face ziuă, am spus fără s-o privesc. Când a bătu de două ori eram treaz și de atunci a trecut mult“. M-am îndreptat spre ușă. Când pusese deja mâna pe clanță, i-am auzit vocea egală, neschimbată: „Nu deschide ușa“, spuse. „Coridorul e plin de vise întortocheate“. Iar eu i-am zis: „Cum de știi?“ Mi-a răspuns: „Pentru că acum o clipă am fost acolo și-a trebuit să mă întorc când m-am pomenit dormind pe partea inimii“. Țineam ușa întredeschisă. Am mai mișcat-o puțin și o adiere rece și gingașă îmi aduse un miros reavăn de pământ vegetal, de câmp umed. Ea vorbi din nou. M-am întors deschizând încă puțin ușa, ale cărei balamale nu făceau nici un zgomot și i-am spus: „Cred că nu-i nici un coridor pe aici. Simt miros de câmp“. Iar ea, oarecum îndepărtată, îmi zise: „Știi asta mai bine ca tine. Dar acolo afară e o femeie care visează câmpul“. Își încrucișă brațele peste flacăra. Vorbi mai departe: „Este femeia aceea care și-a dorit totdeauna o casă la țară și n-a putut niciodată să plece din oraș“. Îmi aminteam că femeia îmi apăruse într-un vis anterior, dar știam, stând așa cu ușa întredeschisă, că într-o jumătate de oră trebuia să cobor la gustarea de dimineață. I-am spus: „În orice caz, trebuie să ies de aici ca să mă trezesc“.

Afară vântul fâlfâi din aripi o clipă, apoi se domoli, și se auzi respirația unei femei dormind, care tocmai se întoarse pe partea cealaltă, în pat. Vântul de pe câmp se opri de tot. Nu se mai simțea nici un miros. „Mâine am să te recunosc, am zis. Am să te recunosc când am să văd pe stradă o femeie care scrie pe ziduri: «Ochi de câine albastru»“. Iar ea, cu un zâmbet trist, un zâmbet cu care deja se încredința imposibilului, necuprinsului, spuse: „Totuși, ziua n-ai să-ți aduci aminte de nimic“. Și puse din nou mâinile pe sfeșnic, cu chipul adumbrit de o negură amară: „Ești singurul om care, când se trezește, nu-și mai amintește nimic din ce a visat“.

Scriitori pe mapamond

■ Neil Jordan nu este foarte încântat de faptul că este considerat, printre regizori, ca fiind cel mai dăruit literaturii. De aceea, după ce abia a încheiat romanticul „Entretien avec un vampire“, publică o nouă carte (a treia), „Sunrise with a Seamonster“ unde, mai mult decât despre monștri, este vorba despre dragoste și politică. Lansat în cinematografie „printr-o întâmplare“, colaborând la scenariul filmului lui John Boorman, **Excalibur**, Neil Jordan este, se pare, atras mai mult de literatură.

■ Oscar Wilde, la 100 de ani (27 mai 1895) de la condamnarea sa la închisoare pentru homosexualitate, este celebrat în Marea Britanie într-o manieră plină de respect. La Teatrul regal, în Haymarket, a fost instalată o placă memorială pentru a consemna momentul când a fost jucat pentru prima dată pe această scenă și, în ziua de sfântul Valentin, o placă similară a fost instalată în Westminster Abbey, în colțul destinat poezilor. Marchiza de Queensberry, descendentă celui care l-a băgat pe Wilde în închisoare, a adunat societatea amicilor lui Oscar Wilde. Grupuri de homosexuali au încercat chiar să obțină iertarea regală postumă, dar demersul n-a întrunit unanimitatea. Peter Ackroyd remarca: „În orice caz, O. W. nu a fost homosexual, a fost un artist. Adică întâi un artist și apoi homosexual. Artistul este cel de care trebuie să ne amintim“.

■ James Joyce, în sfârșit, în limba chineză. **Ulysse** este pentru prima dată tradus în această limbă și a cerut din partea traducătorului, Xiao Qian, cinci ani de muncă. Rezultatul este un impresionant volum; care conține 6000 de note în subsolul paginilor. Xiao

Qian, foarte activ pentru cei 85 de ani ai săi, se gândește să traducă și **Finnegans Wake**.

■ Deng Mao – pe numele adevărat Rong, este fiica preferată a lui Deng Xiaoping, compania sa permanentă, din anul 1978 când a luat puterea, interpreta sa cea mai bună, capabilă de a traduce puternicul accent secuanez în cel mandarin, gata oricând să-i citească și gândurile. Pe scurt, Maomao poate fi considerată „ochii și urechile“ lui Xiaoping. Biografia pe care a scris-o, „Deng Xiaoping, tatăl meu“, este o relatare seacă a evenimentelor, în limbajul oficial. Fără nici o fantezie. Se regăsesc cu ușurință în carte și laconismele paterne.

■ Samuel Taylor Coleridge datorează obsesiei unui universitar din Dublin, Jim Mays, o lărgire considerabilă a operei sale. Se cunosc până acum 500 de poeme de Coleridge, dintre care multe în diferite variante. Jim Mays a mai scos la lumină încă 300 de poeme. Timp de 20 de ani, a cercetat manuscrisele poetului, colecții particulare, biblioteci din Anglia, Canada, Franța și Noua Zeelandă. După Jim Mays, Coleridge n-a încetat să scrie, așa cum se credea, în 1810, ci către 1820. Mereu excentric, a scris despre orice: un poem despre unghiile încarnate, un altul, în greacă și ebraică, despre un prieten care nu-și putea satisface soția... Scria cu orice – cu cerneală, cu medicamentul pentru gută și cu sânge. Scria pe orice: pe hârtie, pe alge sau pe o bucată de piele! Un poem, „An autograph on an autopergamene“, vorbește chiar despre fericirea poetului de a-și scrie numele cu sângele său pe propria-i piele.

Marka Dona

În românește de
Tudora Șandru Olteanu

iovan pavlovski

Cristalizarea Padovei

Messer Pisani zadarnic tot strigă:
„Lumea se preface-n cristale, iar noi respirăm doar cristale“
Cade în timp ce aleargă, sângerează în vreme ce avertizează:
„Procesul cristalizării nu e vizibil
Cu ochiul liber –
E-o rânduire-a particulelor în lăuntru nostru.
Atomii și intervalele dintre ei sunt atât de invizibile
Încât masa cristalină devine omogenă și tare
Abia mai târziu,
Lume bună!“

Cetățenii Padovei râd. Măine principele lor
Își serbează prin nuntă ziua de naștere.
Messer Pisani, dacă pofteste, poate s-o ia razna,
Aceasta e, chipurile, doar treaba lui. Rămâne sărbătorirea.

Obosit, Messer Pisani se târăște pe stradelele cu caldarâm.
Un cârd de copii se țin gălăgioși după el,
Iar el murmură:

„Când prin văsoasele lichide, precum tetrabrom acetilena
Sau prin amestecul de tetrabrom și metil
Am lăsat să cadă o piatră, aceasta ori a plutit
Ori s-a răsucit în adânc –
Semnul cel mai sigur că a început cristalizarea cetății.“
Nu-i mai dau timp să explice faptul că
Atâtea înfățișări naturale, apariții și stări
Au iscat mai multe drame personale și generale
Fiindcă tocmai cristalele sunt imaginea mărită și perfectă
A răspândirii contradicțiilor
Dintre existența spirituală și cea materială.

Cu hohot de râs e izgonit din cetate.

Nu mult după miezul nopții, oamenii, păsările, fiarele,
Grădina zoologică, Universitatea, Gasparino de Barziza,
Monumentul de bronz al lui Erasmus Gatamelatta, Campo Santo,
Turnătorii în bronz, Niccoletto Verina, Capela Eremitană,
Niccola Cusanus și a sa De Staticis Experimentis,
Apele, pietrele, viermii, animalele domestice, târătoarele –
Tot ceea ce e viu și mort în cetate
Se preface în cuarț în diamant, în topaz, în zirconiu,
În chihlimbar, în amazonit, în smarald, în periodot,
În turmalin, în dioptaz, în safir, în rubin, rubelit, ametist,
Iar datorită luminii polarizatoare dinspre Veneția
Toate acestea trec prin nucleul simetriei cristalului de rând.
Palid, nefericit, bolnav, Messer Pisani șoptește:

„Quod factum est, infectum fieri neguit“.
Și se întâmplă, fiindcă atunci când
Raza luminoasă trece printr-un alt sistem,
Ea se împarte în două raze refractare,
Ceea ce duce la ivirea unei reacții în lanț.
Asta a și distrus Padova.

gligor stoikovski

Până unde ajunge rădăcina arborilor celor mai înalți

Mai înainte de orice, pădurea-i
retrasă în întuneric.
În inima ei negura e cea mai adâncă.
Nici glas nu poate să treacă,
Nici frunză să cadă-n țărână,
Nici fiare să-și arate dinții-nsetate.

Apoi cuprinsă-i de iarbă –

Se furișează în jurul tulpinilor
fragede,
Prospețimea le-o soarbe;
Insectele-n pământ se ascund,
Dar și acolo e întuneric
Vârtos,
Rețe,
Rugos.

mihail rengiov

Cade-ntunericul...

Cade-ntunericul
Peste ce e Știut
Și Necunoscut,
Peste Taină.

Mă sting
Și pier,
Iar eu
Nu-s al meu.

Din neguri, din nou,
El,
Fratele meu:

„Vrei funie, vrei?
Vrei glonțul, îl vrei?
Cucută tu vrei?
Oricum, tu ești dus,
Cenușă-ai ajuns.“

„Dar știu, îi răspund.
Mi-a bătut oare ceasul?
Mi-a pierit oare glasul?
Singur
Mă voi
Condamna“.

Spania, Eu...

„Spania.“ – Eu.
„Nipur.“ – El.
„Raza.“ – Eu.
„Întunericul.“ – El.

Și
Fulgerul
A lovit ca un foc
În tăiosul cuțit
Al urii
Celei mai pure.

El
Apoi tăcut s-a retras
În amfora
Trupului
Meu:
(Șoptește,
Tese
Și întrețese).

„O extaz,
O, dulceață,
Buburuza ta tremură –
Bolnavul tău suflet
În pânza mea
De păianjen“.

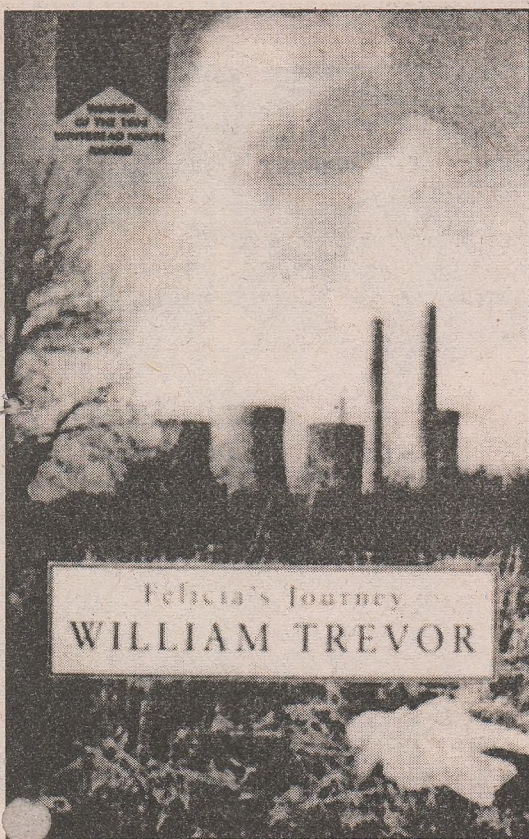
Ceva mai adânc,
Acolo unde rădăcinile
Celor mai înalți arbori ajung.
Negura-i îndulcită cu apă
Și cu o molcomă tristețe care,
Strecurată din piepturi,
Purpuriu strălucește
Noapte de noapte,
Zi de zi,
Ceas de ceas –
Acesta e semnul:
Și cineva sus îl vânează,
Îl tâlmăcește,
Se resemnează
Și
Tremură.

În românește de
Dumitru M. Ion

O călătorie tristă

William Trevor, «*Felicia's Journey*», Viking, London, 1994.

de VIRGIL LEFTER

IS criitor consacrat, „clasic al literaturii engleze din secolul XX“, distinsul romancier și povestitor de origine irlandeză William Trevor a marcat, în 1991, prin cele două ample nuvele reunite sub titlul „Două vieți“, un moment de referință în creația sa. „Citindu-l pe Turgheniev“, mai ales, aducea în peisajul literaturii engleze contemporane, atât de bogat și de variat, o creație de o rară sensibilitate, una din acele opere care prin substanța lor, prin măiestria lor artistică, transcend orice mode literare. Cel mai recent roman al său, „Călătoria Feliciei“, apărut în toamna anului trecut, vine să confirme, pentru a căta oară, dacă mai era nevoie, ținuta artistică exemplară, calitățile deosebite ale acestui prozator de excepție. Recurgând la un vechi topos – „călătoria“, William Trevor încearcă a reconstitui o imagine plină de reverberații sociale și existențiale a Angliei contemporane, plâsmuind o povestire care prin sensurile ei poate fi interpretată și ca o parabolă a sfârșitului nostru de secol, amenințat de atrofie spirituală și morală. Călătoria este o experiență inițiativă. La capătul ei, eroul se prezintă într-o nouă ipostază, revelațiile trecerii prin lume conferindu-i o nouă calitate. Felicia este o tânără irlandeză de o dezarmantă puritate și candoare (numele său este simbolic, sugerând fericirea unei ființe de o mare neprihănire sufletească), un suflet simplu căruia lumea i se înfățișează senină, în ciuda nenumăratelor ei disimulări. În orașelul natal, în universul familiei, tulburat de drame proprii și de umbrele istoriei mai îndepărtate sau mai apropiate a patriei sale, care nu pot să nu-i marcheze existența înăbușitoare, Felicia are pentru o clipă revelația iubirii. Cunoaște un tânăr alături de care, în răstimpul scurt al idilei ce se consumă dincolo de cercul celor apropiați, ea simte pentru prima dată bucuria de a trăi. Johnny o va părăsi însă în grabă, nelăsându-i nici o adresă ci numai vagi indicii asupra locului său de muncă din Anglia. Încercătoare în iubire, apăsată de mediul asfixiant al familiei și al microcosmosului social în care viețuiește, Felicia pornește într-o tulburătoare călătorie în Anglia, în dorința fierbinte de a-și regăsi iubitul și de a recupera sensul abia întrezărit al unei existențe. Miezul cărții îl constituie tocmai căutarea îndelungă, disperată, dar nu lipsită totuși de un soi de ingenuă seninătate, a celui iubit în care Felicia avea încredere și în care investise atâta capital afectiv. Iar această călătorie este un prilej de a

dezvălui o față mai puțin cunoscută a Angliei contemporane, afectată de „recesiune“ (cuvântul este folosit de autor în roman), răvășită de drame existențiale pe care o lume prosperă nu le poate eluda. Lumea periferică a nevoiașilor și cerșetorilor, a oamenilor marginalizați, a femeilor de moravuri ușoare sau a ființelor blazate ce își caută refugiul în alcool defilează prin fața Feliciei care, cu aceeași candoare și încredere, își caută iubitul. O căutare zadarnică, sortită eșecului din capul locului, căci ce oare altceva decât un profitor va fi fost acel amant de câteva zile? Lumea cu care Felicia vine în contact este o lume stranie (William Trevor este, de altfel, un maestru recunoscut al evocării stranietății și insolitului existenței), o lume viețuind crepuscular în umbră, marcată evident de alienare, lipsită de sens și certitudini morale. Roman social prin realismul peisajului citadin și al atmosferei înfățișate, poveste a unei lumi sfâșiate de criza unui sfârșit de mileniu ce și-a pierdut valorile, căutare de o obsedantă inocență a iubirii înșelate și, prin extensie, a unui crez, a unui țel în viață, „Călătoria Feliciei“ este nu mai puțin o imagine cenușie a unei lumi ce pare a se stinge copleșită de înșelătoare aparențe. Căci totul în această carte pare a fi amăgire. Iubirea Feliciei, totul, absolut totul, ne vorbește de o lume ce s-a înstrăinat de adevărurile simple ale existenței, trăind într-un soi de dureroasă somnolență și distrugătoare autoamăgire. Memorabil este personajul domnului Hilditch. Exemplar uman cu o copilărie frustrată, cu drame obscure în tainițele subconștientului, drame la care societatea își va fi spus, de bună seamă, cuvântul, dar nu mai puțin caz patologic de ucigaș iresponsabil, domnul Hilditch, „binevoitorul protector“ al Feliciei, omul de vârstă medie, superstițios, pedant și suspicios, pentru care lumea de azi este și nu este mediul său propice, pentru care doar trecutul mai capătă un sens, până ce și acesta se va dovedi la fel de înșelător ca și prezentul, este inadapabilul, excentricul, „omul modest“ de dimensiuni aproape cehoviene. În clipa în care devine conștient de propria-i monstruoșitate, într-o străfulgerare de maximă luciditate, domnul Hilditch își va pune capăt zilelor. Romanul lui William Trevor, în care „povestitorul“ ce este în esență acest rafinat artist își spune cuvântul, abundă în pagini dense de o captivantă forță narativă. Totul este aici extrem de trist, sumbru, apăsător, de un realism halucinant și dureros. La capătul „călătoriei“ de pe urma căreia a învățat atâtea, dar mai ales a avut revelația iubirii înșelate, a întâlnirii cu urâtul, perversiunea, monstruosul și răul din lume, la capătul acestui calvar și coborâre în infern, Felicia își păstrează neștirbită puritatea.

Este o înțelegere a suferinței pe care, aidoma eroinei din „Citindu-l pe Turgheniev“, Felicia o dobândește. În această carte sumbră și patetică deopotrivă, în care, dincolo de suferințe, tristeți și melancolii, înflorește totuși încrederea și speranța că nu totul este pierdut, strălucește luminoasă figura Feliciei. William Trevor este un maestru al simplității. Cărțile sale sunt terne, monotonia existenței învăluie totul. Personajele sale arar evoluează în peisaje sau cadre inundate de lumină. Totul este rece, încețoșat, apăsător și vesperal. Lumea sa este universul de la capătul drumului, pentru care speranța pare a nu mai exista. Și totuși „Călătoria Feliciei“ se citește cu sufletul la gură și aceasta poate mai puțin datorită filonului de intrigă polițistă ce există în carte și interesului cititorului de a afla cum se vor solda căutările Feliciei. Misterul pe care autorul îl pune în cărțile sale le dă o aură aparte, le face incitante. Și totuși nu lași din mână un roman de William Trevor mai ales pentru căldura umană, pentru acel sentiment de profundă compasiune cu care autorul își învăluie eroii. Scrisă cumpănit, cu o forță și o rigurozitate stilistică ce amintesc de marii prozatori ai secolului al XIX-lea (Flaubert și Maupassant, în special), „Călătoria Feliciei“ este nu mai puțin o scriere modernă. Virtuozitatea cu care autorul împletește secvențele temporale, compoziția elaborată, revenirile în trecut, arta de a contrapuncta prezentul mereu cu dimensiunea evocatoare a trecutului, o anumită luciditate dau prozei sale forță și vigoarea, complexitatea literaturii zilelor noastre. Carte gravă, „Călătoria Feliciei“ ne vorbește cu o învăluitoare artă, cu o melancolică și îndurerată luciditate, de dezechilibrul lumii noastre, de rătăcirile unei civilizații a abundenței și tehnologiei, ce trăiește paralel o angoasantă dramă existențială. Realistă, patetică, vibrând de căldură umană și încercând să arunce o rază de speranță acolo unde totul pare pierdut, „Călătoria Feliciei“ este o experiență inițiativă. La capătul ei înțelegem mai bine lumea în care trăim și dacă misterul dramei noastre, aparent fără soluție, rămâne intact, căldura umană a autorului, mila și credința, inocența de-a pururi nealterată a unei ființe neprihănite sunt ca o geană de lumină într-un cer întunecat, o credință dincolo de orice putință de tăgadă că viața trebuie și poate să reintre în matca ei firească. Carte morală în cel mai înalt sens al cuvântului, „Călătoria Feliciei“ nu este nici o clipă o carte moralizatoare. În fine, poate că nu s-ar cuveni să încheiem aceste rânduri fără a menționa că prestigiosul „Whitbread Award“ pe anul 1994 a fost acordat „Călătoriei Feliciei“ iar autorul său a fost unanim recunoscut de către critică drept un „maestru al prozei“.

1

2

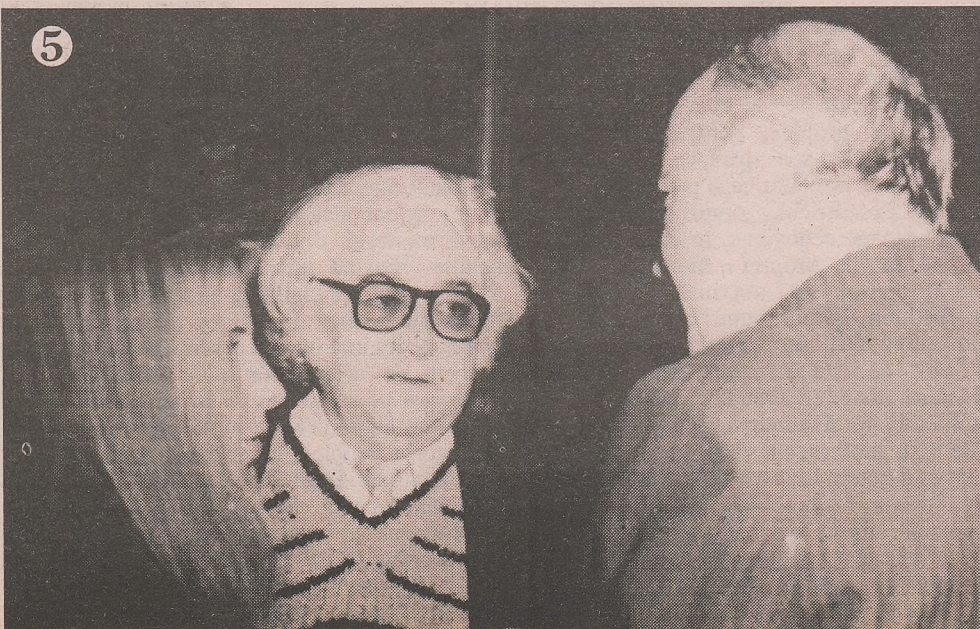
În aceste zile prozatorul basarabean SERAFIM SACA a împlinit 60 de ani. Îi dorim încă pe atâția și cât mai multe cărți!

3

4

5

1) Ioan Flora așteptând ultimele corecturi la volumul său de poezie „Discurs asupra Struțocămilei“.

2) Ca de obicei, când apare în Capitală, „Orfeu îndrăgostit“ (1965), alias Horia Zilieru, nu vine cu mâna goală. Îl urmărește cu admirație Zaharia Sângeorzan și Constantin Cubleşan.

3) Liviu Călin îi explică lui Șerban Cioculescu că „Ochiul adîncului“ (1968) se poate trăda și-n licori.

4) Uimit de înțepenirea în metaforă a lui Fănuș Neagu, Dan Deșliu e gata pregătit să dispară din imag^{vvvv}.

5) În centru, profesorul Romul Munteanu, alături, Doina Uricariu. Cu spatele – un necunoscut. Pentru noi. Îl va descoperi, sperăm, istoria literară.